Массе а мехкий пролетареш, вlашагlхкета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ»)

Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШИНАРА, 10 сентябрь, 1974 шу. ● № 109 (5400). ● Мах 2 кеп.

ТУРПАЛИЙ ДЕНАЛЕ ГIУЛАКХ ЛЕРГДАЦ

ГОРОДА-ТУРПАЛА НОВОРОССИЙСКА ЛЕНИНА ОРДЕНИ «ДОШО СЕДКЪА» ЯХА МЕДАЛИ ДIАЯЛАР

Дог гlоздоаккхаш, айдеш дола денош доахаш я город-турпал Новороссийск, ерриге Кубань. Горада Ленина ордени «Дошо Седкъа» яха медали дlаялара хетадаь цlей да укхаза. Цемесски бухта берда йисте. Сийлахь-боккхача Даьхен тlема шерашка Новороссийска къахьегамхоштеи Советски Эскара, Тlема-Форда Флота, Авиаце тlемахоштеи Даьхенна хьалхашка карагlдаьнна тlехдаьнна доккхий гlулакхаш, массане а турпалал къонахчал, денал бахьан долаш а Къилбаседа Кавказ лораеча хана фашистски бlу бохабаь 30 шу дизарца дуззаденна а 1973 шера сентябрерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума УкхазагIа «Город-турпал» яха сийлахьа цlи еннай город Новороссийска.

Цlе лувхар дийха я города улицаши майдаши. Укхаза массе метте бlаргаго йиш я тlема формен штатски бlарзкъаши дувхаш, ноаххош тlа турпалий седкъий, тlема орденаши медалаши, къахьегама денал бахьан долаш тийнна совгlаташ доахкаш бола кортош кlайденна нах. Цlей дездеча дакъа лаца баьхкаб дуккхача городашкареи юрташкареи тlема ветеранаш — «Зlамига лаьттен» Къилбаседа Кавкази бахьан долаш баьча тlем тlа дакъа лоацаш хиннараш. Цlей дездеча Новороссийске яьхкай городий-турпалий. лоаллахарча республикай, крайй, областий делегацеш.

Новороссийский эггара безагlен хьаштдолаши вола хьаша — КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Л. И. Брежнев. Городе-турпале из вар, вётеранашцен къахьегамхоццен цун хинна Iимерза вlашагlккетараши къамаьлаши хана-замалахьа диц ца луш цlей дездеча дакъа лаьцарий, берригача новороссийций дегашка латтаргда.

7 сентябре парте Новороссийски городской комитетеи къахьегамхой депутатий городской Советеи торжественни заседани хилар городской стадионе.

Стадионе гулбелар края промышленностеи юрта боахамеи хьалха латтараш, Новороссийска къахьегамхой коллективай общественни организацейи викалаш, тlема ветеранаш, Советски Эскареи Тlема-Форда Флотеи викалаш.

Ура а эйтта, чlоагlа детташ тlоараш а долаш тlайицар новкъост Л. И. Брежнев торжественни заседане дакъа лоацараша.

Трибуне ва ишта СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместитель, Грузински ССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Г. С. Дзоценидзе, КПСС Краснодарски крайкома хьалхара секретарь С. Ф. Медунов, КПСС Ставропольски крайкома хьалхара секретарь М. С. Горбачев, КПСС Ростовски обкома хьалхара секретарь И. А. Бондаренко, парте Крымски обкома хьалхара секретарь Н. К. Кириченко, городий-турпалий делегацей кулгалхой, Краснодарски краяи Новороссийская партийни советски организацей кулгалхой.

Торжественни заседани хьайийллар горисполкома председатела Ю. В. Семенова.

Еза, дог гlоздоаккхаш йола событи а яь белгалдаьккхад, аьлар цо, вай города вахарера таханара ди. Тахан Новороссийска хьалу Даьхен эггара дезагlа дола совгlаташ. Вайх хlаранена къаьстта хозахеташ дезен да укх торжествашка КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Л. И. Брежнев вар. Сийлахь-боккхача Даьхен тlема шерашка вай хьамсара Новороссийск бахьан долаш баьча тlем тlа хьинаре дакъа лоацаши цун организатори хиннав Леонид Ильич.

Шей дездеча баьхкача безача хьаьшашка дег тlара моаршал лу горисполкома председатела.

Советски Союза паччахьалкхен гимн локх.

Заседане дакъа лоацараша чlоагlа lадбаха а болаш сийлон президиум хержар КПСС ЦК Политбюрох.

Къамаьл де дош лу КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежневна. Гулбеннараша ура а эйтта, чlоагlа, дlаьхдаь тlоараш а детташ тlаэц на.

Новкъоста Л. И. БРЕЖНЕВА къамаьл

Деза новороссийцаш!

Деза сийлахь-боккхача Даьхен тlема ветеранаш, соратникаш-однополчанаш, тlем тlара са новкъостий!

Дlаала хала да, тахан шуца вlашагlкхетьро тохадалийтача са дегагара хьал.

Сона эггарь дукхагlа дагадоаллаши дезагlеи долча деноех цаl долаш дусаргда ер ди, хlана аьлча дог гlоздоаккхаши сийлахьеи йола иисси кхоачашъе — города-турпала Новороссийска Ленина ордени «Дошо Седкъа» яха медали дlаяла езаш ва со тахан. (Дlаьхдаь (тlоараш тох). Уж эггара езагlа йола знакаш Даьхен тlема I степена тlема ордена лалла тахан денз дlа лепаргья Новороссийска сийлахьча байрахха тlа. Новороссийцашца, Кубана къахьегамхошца цхьана е белгалдаьнна ди дезду берригача советски наха. сийлахьча Гербашцарча Низаша, берригача вай мехко! (Дlаьхдаь тlоараш тох).

Ткъаь итт шу даьннад укхаза, Новороссийске, Сийлахь-боккхача Даьхен тlема эггара доккхагlдолча довнех цаl доладеннача цу дицлургдоацача деношка денз. Йохаюлургйоапа чlоагlале а хинна дlаэттар шун город цу хана гоамача моастагlчун наькъа тlа, шу совгlа ха яьккхар укхаза лира тlом латташ. Бlарчча моттиг ца юсаш йохаяь а йолаш, ерриге цlерий кlура юкъе йоаллаш хинна Новороссийск духьаллоаттаелар, кот а яьлар. (Чlоагlа, дlаьхдаь тlоараш тох).

Новороссийск бахьан долаш баь тlом дlабахача тlема историна юкъебахаб коталонга кхача гlертача советски наьха каг булургбоаца лоlам, тlема денали майрали, ленински партена, социалистически Дай-мехка уж боарам боацаш мутlахьа хилар хьахьокхаш долча массалех цаl санна. (Дlаьхдаь тlоараш тох).

Новороссийска города-турпала цlи яларца даха а доагlаш белгалдаьхад Къилбаседа-Кавказски фронта тlемахошта, Iаьржача форда флога морякашта, партизанашта, города къахьегамхошта, шоай са ца кходеш, Кавказе бода никъ моастагlчоа бехка а бехкаш, из оаташ мел хиннарашта карагlдийнна турпале гlулакхаш.

Мукъаба сона Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета, СССР Лакхехьарча Совета Президиума, Советски правительства цlерагlа шун а шуга гlолла город бахьан долаш баьча тlем тlа дакъа лоацаш мел хиннарий а, берригача новороссийций а из дезеи сийлахьеи совгlат дег тlара чlоагlа даькъала дувца. (Дlаьхдаь тlоараш тох).

Шоана махарра, Новороссийска луча дийнахьа иштта из еза цlи елар Кавкази Крымн бахьан долаш баьча тlема историна даим юкъедаха денале гlулакх карагlдаьннача города Керча а. Москваца, Ленинградаца, Волгоградаца, Севастополаца, Одессаца, Киевца, Минскаца, Брестски крепостаца цхьана городий-турпалий башха-дикача дезала юкъейода Новороссийски Керчи. Уж я вай дегаоадлон сийлец, цар хьахьокх немецко-фашистски гlаьрахой аьтача, социалистически Даьхен лоlами сийн кlалхардаьккхача советски халкъа карагlдаьнна турпале гlулакх. (Дlаьхдаь тlоараш тох).

Сийлахьа революционни никъ хьабенаб городо-турпало Новороссийско. Москван, Петербурга, Иваново-Вознесенска пролетареша а санна, Новороссийска болхлоша 1905 шера вlашагlъеллай шоай депутатий Совет — Ленина «кердача революционни Iаьдала зlыргаш» аьннар. (Соч., бизза гуллам, т. 12, оагl. 229):

Граждански тlема бирсача шерашка революцена шоаш боарам боацаш тешаме хилар хьахьекхад новороссийцаша. 1918 шера укхаза Цемесски бухте вай революце баьчча В. И. Ленина деннача приказагlа хи бух яхийтай империалистически Германе бlу дlаяккха гlийрта Iаьржача фода флота эскадра. Ший никъ Новороссийска юххера дlаболабаьб легендарни «Железни потоко» — шерра йовзаш йолча Таманскн эскара походо. Цlеча Эскарон партизански отрядашеи хlалакъеш хlамаш еттар бахьан долаш 1920 шера бlаьсти Новороссийске шоашта Iоажал лехар юхебисараш доазол дехьа байдда дlабахача Деникина кlайгвардейски бандаша.

Шун города къахьегамхоша зlамига дакъа лаьцадац вай мехка социализм хьалъяра гlулакха юкъе. Хьалхарча пятилеткай гlишлошта Дай-мехка цементах хlара йиъларlа йола тонн Новороссийска елар. Шун порт боккха лоархlам болаш хиннай къонача Советски паччахьалкхен арахьара торговли деrlайоалаеча.

Тlаккха дlаболабелар Сийлахь-боккха Даьхен тlом, хlаьта город Кавказе кхача гlийртача моастагlчун наькъа тlа йохаюлургйоаца чlоагlале а хинна дlаэттар. Хlаьта Новороссийски портах Iаьржача форда флота йоккхагlйола база хилар. Одессан Севастополеи турпалашта новкъостала укхазара ухар бlу, техника, тlема кхоачам.

Хlара дийнахьа хlана еттацар аьнна города бомбаш чуеттар фашисташа, хlаьта а новороссийцаш боханзар. Тlема наькъа тlа даьккхар цар шоай деррига вахар, фронта хьаштий мукъагlа дахийтар из. Фабрикашкеи заводашкеи герзи тlема кхоачами хийцца хьабелга вlаштlехьдаьккхар. Эзараш новороссийцаш шоаш раьза а хинна Советски Iаьдал лераде фронте бахар, партизански отрядех дlакхийтар.

1942 шера гурахьа города хьатlаэттар тlом. Цу ханале ший берригача низаца даьржар Сийлахь-боккхача Даьхен тlема доккхагlдолча довнех цаl — Кавказ бахьан долаш баь тlом. Кавказа мехклаьтта, Донеи Кубанеи ялат дlа а даьккха, цу тайппара дlахо беча тlема шийна кхоачамбе гlертар гитлеровски командовани. Закавказье шоаш дlачукхаьчача немецко - фашистски бlу Гаргарча Малхбоалеи мехкашта тlахеца вlаштlехьдаргда аьнна хетар фашистски политикаштеи стратегаштеи.

Шоай ленински парте кулгалдеш хиннача советски халкъои цун майрача эскарои йохайир гитлеровций гlаьрахой уйлаш. Кавказа лоамаш мо мара йохаюлургйоацаш хилар вай тlемахой турпалал. Кавказ бахьан долаш лаьттача къовсаме 400 эзар салтехохи эпсарахи, Iалаьмате дукхача тlема техникахи герзехи баьлар фашисташ.

Ховш мадарра, цхьан ханна лаьттар Кавказ бахьан долаш баь тlоми Сталинграде хинна исторически тlоми. Сталинграде баь Iалаьмате боккха го, цига фашисташ 330 эзар эскархо хlалакхвари каравоалавари, шийна нийсса кхы цхьаькха йоацаш хинна сталинградций турпалаль тlема говзали дегаш ураувтадеш дола масал дар Кавказски фронта тlемахошта. Кавказа тlемахоша шоай тlема гlулакхашца гитлеровцашка торо хилийтацар доккхий низаш Кавказски фронтера хьа а даьха Сталинграда тlаоза. Сталинграде фашистски бlу бохабаро сихйир Кавказера вай котало.

Лоархlамга диллача хоадамболащагlа ярех цаlи ханага диллача эггара йlаьхагlен йола Кавказ бахьан долаш лоатта баьча къовсама плацдарма а хинна дlаэттар Новороссийск. Из бахьан долаш лоаттабаь къовсам Iалаьмате лира бар. Из бастион йохае маганзар моастагlчоа — фашистий наступлени юхасоцаяь йола алви кlийле яьяр, цементни заводий районе. Иштта, кхы шун сийлахьча портах пайда эца ца могаш висар моастагlа. Цхьа цаl фашистски кема данзар цига чу!

Туапсе районе кхача а маганзар моастагlчоа, 10-нега кхаччалца дивизеш цига тlаерзаяь хиннаяле а. Гор Индюкеи Семашхои районе 18-ча десантни эскара тlемахошеи йоккха еце а сий долаш йолча форда йистерча цу городе бахача нахеи юхасовцабир фашисташ.

Новороссийск бахьан долаш лоаттабаьча тlем тlа цlаккха а йовргйоацаш шоай сийле яьккхар легендарни «Зlамигача лаьттан» турпалаш. 1973 шера февралерча цlайзача бирсача бийсанна дулургдац аьнна хеташ хиннар дир майор Куников Цезарь Львович керте лаьттача эскара десантни отрядо. Деттача герзашта юккъе гlолла чакх а лийлха, моастагlчун дорха духьале каг а яь, города малхбузехьарча йистаца Iобессар десантникаш. Цар юххьанца хьаяьккхар йоккха еце а, Iалаьмате лоархlаме йола плацдарм. Цу тайпара декхар кхоачашдулургдацар белгтала са дехка майрача нахага мара. (Чlоагlа, дlаьхдаь тlоараш тох).

Тlом бе шоаш чуболхача ханна десантникаша дег тlара бнаь дув хlанз а, ткъаь итт шу даьлча, чlоагlа дог тоха ца луш Iобеша йиш йолаш бац: «Тlом бе тхоаш чудолхаш, — йоахар цу тlа, — Даьхенна дув буъ оаха: тlах аьнием майрен хила, моастагlа эша а ваь, котало яккхар духьа тхоай синош кхо ца де. Тхоай лоlам, тхоай низаш, тlалама тlехьа тlадам болаш тхоай цlий дlалургда оаха вай халкъа ираз бахьан долаш, хьо, дег тlара дукхаеза Даьхе бахьан долаш... (Чlоагlа, дlаьхдаь тlоараш тох). Тха закон да а да, хург а ла дlахьалхашкахьа мара ца долхилга!». Хlаьта турпалаша шоай дув къаьр а банзар. Дlахьалхашкахьа, кхы дlахо а дlахьалхашкахьа ухар, моастагlа воха а веш, Iоажала хам ца беш! (Тlоараш тох).

Кхы лирагlа хила йиш йоацаш тlабаьржар фашисташ «Зlамигача лаьттан» тlа хинчараштa, тхо фордала кховса дагахьа. 225 дийнахьа цlий Iоухийташ тlом лаьттар 30 квадратни километрал кlезигагlа моттиг дlаловцаш йолча цу плацдарме. Тхона тlехьашкахьа Iаьржа форд бар, хьалхашкахьа — моастагlа. Юххьанца наьхеи техникаи низ, кlезигагlа бале а, тхачул иттаза боккхагlа бар цун укхаза. Цкъаза моттигаш нийсдора моастагlчун самолет шиъ ахи эзарза тlайоагlаш, цхьаннена тlехьа шоллагlъяр йолаш танкашеи гlашлошеи атакаш еш. Итташ артиллерийски минометнии дивизионаш яр бlарг хьаца локхийташ лаьттан цу чlегилга дов деш. Моастагlчун Iалаьмате доккхий низаш шийна тlаэзар, «Зlамигача лаьтто», цlакха а цунга паргlата садаккхийтацар, хlаьта дlахо йодача хана из боккхача лоархlаме хилар укхазара моастагlчун бlун группировкаш бокъонца хlалакъяра.

Нагахьа санна ший канарча моллагlча тlехъяьнна йоккхача событена, дунен исторе чухь лоархlамегlара рубеж белгалъеш йолча событена юкъе сага дакъа лаца дийзадале, из цо мел йоаккхача хана цун сакхетам чу дус. Вай парте доккхагlдолча новхала цу тайпара событеш хиннай Сийлахь-йоккха Октябрьски социалистически революции граждански тlоми. Хlаьта вайна, со ноахала — сийлахь-бокхаха Даьхен тlом. Сага доаца низаш тlадахийтари царех хила доагlар дизза хьахилари — иштта дар вайга массанега а — исторе чухь хиннача тlемех эггара боккхагlа болча цу тlем тlа дакъа лаьцарашка хинна хьал. Из иштта дар, хlана аьлча вай лорадаьри кlалхардаккха гlийртари эггара дезагlа дола хlама дар — вай советски социалистически Даьхе. (Чlоагlа, дlаьхдаь тlоараш тох). Цудухьа вай ираз долаш а да, моастагlа эша а ваь сийлахьйоккха котало яккхарах, цу коталонна юкъе вай а воашкара дакъа лацарах. (Тlоараш тох).

Боккъал дика аьнад Владимир Маяковске:

«...Цхьана шелал йнаьча
лаьттанцара безам
Цlаккха а бов йиш яц».

Иштта мара сона а могаргдац новороссийски лаьттен цун йоккха йозца, къаьстта а советски патриотий цlий шортта тlамехка чlегилг — турпале «Зlамига лаьттен» дицде. (Дlаьхдаь тlоараш тох).

«Зlамигача лаьтта» тlем тlа хьалхалаьттача эскара доакъошта юкъе дукххаза а хинав со. Мадарра дlаргда аз шуга, новкъостий, фронте айса даьккхача цу дийъ а шера «Зlамигача лаьттан» тlа хинначул боккхагlен цlий дукхагlа Iодахийтан тlом сайна бlарга ца байнилга.

Къаьстта а дицлургдоацаш дег чу лийшад сона апрельски деноеш, «Зlамигача лаьттан» тlара бараш фуннагlа-моллагlа лий а бохабеи фордала кховсеи аьнна моастагlчунга приказ кхаьча ха. Дагаух 1943 шера 17 апрелера ди. Цу дийнахьа «Зlамигача лаьттан» тlарча вай бlуна духьала тlахийцар Iалаьмате дукха авиаци, артиллери, гlашлой массехк дивизи. Лаьтта доагар, метадлалар, бетон оаталора. «Зlамигача лаьттан» тlарча турпалаша бархl дийнахьеи бархl буси юхабийттар моастагlчун дорха низ. Гитлеровцаша боарам боацаш дукха яь атакаш вай тlемахой болата денала тlаlувтталуш ехар. (Тlоараш тох).

Из тlом чакхбаьначул тlехьагlа фашисташа кхозза коммунисташ ба оалар «Зlамигача лаьттан» тlарчарех. Алийта — нийса мах ба! (Чlоагlа тlоараш тох). Дицлургдоацача цу деношка вай ерриге уйлаши дагардараши Даьхенгахьа, вай сийлахь - йоккхача партегахьа дийрзя дар. Коммунисташ хилар бlаьш а эзараш а болча «Зlамигача лаьттан» тlарчарех.

Тахан а дийна бараш санна бlаргашта хьалхашка хьаувтт Новороссийск лораеш хиннараш. Берригача турпалий — салтийи матроссийи, эпсарий, инаралий, адмиралий цlераш яьха вала хала да, хlана аьлча денал вахара боарам, хlара деннарча гlулакхий боарам бар укхаза.

Са ца кходеш, турпалаш санна лийтар инарал-полковника Иван Ефимович Петрова команда еш хинна Къилбаседа-Кавказски фронта бlу, гlорваьннача инарала К. Н. Леселидзеси инарала Н. О. Павловскеи кулгалдеш хиннача 18-ча десантни эскара бlу, тхона доаллахарча инарала А. А. Гречкос команда еш хиннача 56-ча эскара бlу, адмирала Л. А. Владимирскеи адмирала С. Г. Горшковеи команда еш хинна морякаш, инаралий К. А. Вершинина, В. В. Ермаченкова летчикаш, инарала Г. С. Карюфилле артиллеристаш, подполковника П. К. Шуренкова танкисташ. (Тlоараш тох).

Даьхен тlема ерригача фронташка а санна Новороссийск бахьан тlом беча а доги организатори хилар вай сийдола парти. (Дlаьхдаь тlоараш тох). Цун тешаме къонгаш-коммунисташ маччахьа нийсбелча а — эскаро тlом беча, халкъа ополченеца, партизаний отрядашца, заводий цехашка — массанахьа лакхара идейни кхетам болаш, дисциплина йолаш хиларца, хlаране шийгара хьоккхам а гойташ наьха дегаш ураувттадеш хиларца белгалбоалаш хинна. Цlаккха ца хиннача тайпара шоашкара патриотизми къонахчали гойташ хьалхарча мугlаре хиннаб эскареи флотеи политически болхлой. Парте викалаш санна лаьттаб уж, салташта парте идеяши тlахьехамаши дlадовзийташ, эскара доакъошка а кемаш тlа а бовзаш хиннаб башха-дика политболхлой С. Е. Колонин, Н. М. Кулаков, П. И. Кулик, С. С. Пахомов, А. М. Тихоступ, М. К. Видов, П. А. Штахановский А. И. Рыжов, А. Н. Копенкин, кхы дукха бараш. (Дlаьхдаь тlоараш тох).

ЧlоагlIа новкъа да сона доакъойи подразделенеи берригача командирий, берригача политболхлой цlераш яха сай торо йоацаш се хилар. Бакъда уж берригаш, дийна бараш а тlем тlа лийгараш а, эпсарашкара инаралашкеи адмиралашкеи, ротай политрукашкара денз эскареи флотеи политически болхлошка кхаччалца бараш вайна дика дагабоагlа, вай дукха езача Даьхенна хьалхашка чlоагlча майралца цар шоай декхар дизза кхоачашдарах лакха мах а бу. (Чlоагlа тlоараш тох).

Шоай майрача дешаца моастагlчоа тохаш хиннаб писателаши журналисташи Сергей Борзенко, Павел Коган, Анатолий Луначарский, кхыбараш.

Цlаккха дицлургдац сийдолча новороссийски партизанашкеи подпольщикашкеи карагlдийнна майра гlулакхаш. Петр Иванович Васева кулгалдеча городской партийни организаце вlашагlъехка хиннача партизански отрядаша моастагlчун тыле майра рейдаш яьй, Советски Эскара бlухошта цхьана «Зlамигача лаьтта» тlом беш хиннаб, котало а йоаккхаш яьча штурме дакъа лоацаш хиннай. Город бахьан лоаттабаьча тlема исторически летописа яха а йоагlаш юкъеяхай партизаний подпольщикий — Островерхова, Ланговой, Никитина, Бойчука, Гора Таняй, кхыбарий цlераш. (Тlоараш тох).

Доккхал а деш хьоахаде доагlа Новороссийски майрача кхалнаха карагlдаьнна тоамбола гlулакх. Мел чlоагlа денал гойтар цар фронт латтача города халача хьалашка, хаддамза еттача бомбашта, лелхача пхорчашта кlал станокаш тlа болх беш, тlом беш долча эскара наказаш кхоачашдеш, обоорнительни гlирсаш хьалдеш, чlоагlа йоакхо а еш доарахошка хьожаш уж болча хана. (Тlоараш тох).

Тешаме тыл а Новороссийск лораеш хиннарийи Кавказ бахьан хиннача боккхача тlем тlа мел лаьттарийи унахцlено Iалашъеш йола здравнипа хинна лаьттар вай Iалаьмате дика город Сочи а цlи хеза йола Советски Грузе городаши курорташи. Алхха Сочерча санаторешкеи салоlача цlеношкеи берза а баь юха а фронте бахаб ах миллион гаргга човнаш яь хинна тlемахой. Из вахар бахьан карагlдаьнна доккха гlулакх дар. (Дlаьхдаь тlоараш тох).

Новороссийск бахьан лаьтта тlом бувцача хана чlоагlа баркал а оалаш хьоахабанза далац вай город Геленджика къахьегамхой а цу дицлургдоацача деношка царна карагlдаьнна майра гlулакхаш бахьан долаш. Моастагlчо къахетам боацаш еттача бомбашта кlал денал ураоттадаь лаьтта город Геленджик вай эскара гаргагlа йола тыл хиннай. Укхазара тlема мел эшачунца Iалашдеш хиннад новороссийски группировка эскараш.

Новороссийск бахьан чlоагlа тlом беш моастагl воха а ваь городера араккхесав. (Тlоараш тох). Эскарий деррига тайпаша дакъа лоацаш 1943 шера сентябре Новороссийске Iохоадаь десант Сийлахь-боккхача Даьхен тlем тlа эггара йоккхагlа а дикагlа вlаштlехьяьккхарех а десант хиннай.

Фашистски эскар Новороссийске хlалакдаро дlайолайир моастагlчун йоккхий оборонительни чlоагlаленаш — «Голубая линия» оалаш яраш — йохаяра юхьиг, хlаьта Таманскн ахгlайреи тlара моастагl эккхавара. Крыме вай чудоладалийтара, цунца цхьана Украина мукъаяккха йолаяйтара боккха лоархlам болаш а хилар из. (Тlоараш тох). Новороссийске яьккхача коталоно Кавказ гитлеровски фашистех йизза мукъаяккхара дика хьалаш хьахилийтар.

Даьхено боккха мах баьб Новороссийск лораеш лаьттарашта карагlдаьннача денал долча гlулакхий. «Новороссийский» яха сийлеи цlи еннай дкъеста соединенеи даькъаи. (Тlоараш тох). Инаралашта, салташта, эпсарашта советски Союза орденаши медалаши еннай. Город лораеш денал гойташ итташ бараштa Советски Союза Турпал яха сийдола цlи еннай. (Тlоараш тох).

Шуга дlа па аьлча Iелац со, новкъостий, селла чlоагlа лоархlаш, сийдеш новороссийцаша Сийлахь-боккха Даьхен тlом хиннача шерашка советски наха карагlдийнна майра гlулакхаш диц ца долийташ оаш дагалоаттадар мел чlоагlа са дог тохадолийташ а аз доккхал деш а да. Даим цlи йоагаш йола «Турпалий майда», гlорваьннача советски композитора Дмитрий Дмитриевича Шостаковича яаьяь «Новороссийские куранты» яха торжественни мелоди, «Мохк лорабаьча тlемахошта», «Цlи йовзаш воацача матроса», «Эша ца байтарашта», яха монументальни скульптураш, «Зlамига лаьтта», «Iожала атагlе» чхача, Шесхариса районе, Сухуме бодача новкъа егlа обелискаши

(Йистедоалар 2-ча оагlо тlа).

ИДЕОЛОГИЧЕСКИ КАДРАЙ ТЕРКО Е

Коммунизм хьалъяра хlанзара ха белгала я социальни экономически деrlаахара процессаш тlа-тlа дукхагlа сихлуш хиларца, боахама доал дара интенсивни методашка довлаш хиларца, советски наьха образовании культуреи чехка лакхлуш хиларца. Тайп-тайпара социальни строй йолча паччахьалкхенашта юкъерча гlулакхий хьакъехьа машаре дахара принципаш чlоагlъяларца цхьан ханна чоалхане боал дунен халкъашта юкъерча аренера идеологически къовсам а. Цу хьалашка биста варгвоацаш лакхлу хlара ченнеи цхьан хlамана тlаберзабаьи беча идеологически балха лоархlам.

Вай парте, цун ленински ЦК-ас халданза теркам тlабохийт идейно-теоретически балхаи советски наха политически кхетам балараи. «Парте беча берригача идейно-кхетама балха тlум я ДУККХАЧА КЪАХЬЕГАМХОЙ КОММУНИСТИЧЕСКИ МИРОВОЗЗРЕНИ ХЬАХИЛИЙТАР, царна марксизма-ленинизма идеяшца кхетам балар», — белгалдаьхад нов. Л. И. Брежнев КПСС XXIV съезде.

Идейно-политически балха боарами цунах хьахури ма мотга лакхдара еча йоакхоно хьахьийха ба укх деношка арабаьккха «Белоруссе партийни организаце идеологически кадраш хьахаржарен царна кхетам балареи балха» хьакъехьарча деша бола КПСС Центральни Комитета соцам. Соцам тlа кlоаргга а массе оагlорахьара а анализ яьй наха луш бола коммунистически кхетам лакхбарах КПСС XXIV съезда указанеш кхоачашъяра тlехь республика коммунисташа беча балха тlа Iайнача опыта. Укхаза боккха болх бу идеологически кадраш — маьшара теоретически профессиональни кийчо йола, политически кхетамах биза, инициативни болхлой кийчбараи кхетам балараи тlехь. Цар низ кхетамца тlаухийт болхлой, колхозхой, интеллигенце политически сакхетами къахьегама инициативеи деrlайоалаяра, социалистически яхь шерра йоаржаяра, Iилма-технически прогресс сихъяра, нийсагlа ча пятилетка заданеш толамца кхоачашъяра. Цу балха юкъе юкъарча доацаш дакъа лоац партийни, советски, боахама, профсоюзни, комсомольски органий кулгалдеча болхлоша.

Цунца цхьана КПСС Центральни Комитето критика йир Белоруссе цхьайолча партийни комитеташта, цар балха идеологически участкашта, кадраш хьахаржара тlабохийта теркам мелбарах: йоккхий ледарлонаши кхоачамбоацараши гучадаьхар.

Белоруссе идеологически кадращца беча балхах бола КПСС ЦК соцам — из коммунистически кхетам балара гlулакхаца бувзабеннача болча ерригача категорей болхлоша беш бола болх чулоаца, партийни юкъара лоархlам бола доккхача маlана политически документ да. Цу тlара оценкаш, выводаш, рекомендацеш ерригача парторганизацешта принципиальни лоархlам болаш я. Цу соцамца хьалхле а лелаеш, Iоаьнча опытаца чlоагlало а лувцаш, хlара партийни комитет декхарийла я идеологически кадраш хьахоржилга, дlахьа нийсъелга, кхетам лулга дlахо а тоадара дола гlулакхаш оттаде а чакхдаха а. Из де деза идеологически болх коммунизм хьалъяра, дунен халкъашта юкъерча империализмаеи реакцеиеи, оппортунизмаеи массе тайпара гучаювлача ревизионизмаеи духьаларча къовсама керттера участок йолга а хов.

ЦК соцам тlа йийцай идеологически кадращца беча балха, цар идейно-теоретически дешар, хlама дlадовзийтара, опыт вlашагlтохар, мероприятей перспективни планироване практика юкъе йола бокъонца система. Къаьстта теркам тlабахийтаб идеологически балха Iилма ларадаши методаши оттаяра, цун результативность Iомаяра.

Вай идеологически кадраш декхарийла я парте чурчен арахьарчеи политика проблемаш, экономикаи культураи дешаш кlоаргга довза, марксистско-ленински теоре пропаганда, коммунистически идеалаш, практически декхараш кхоачашдарца дувзаш хила, деррига керда мел дар, дика мел дар хьинаре хьаллаца, мелкобуржуазни психологе гучадувлача гlулакхашта духьалара къовсам кхетамца вlаштlехьбоаккхаш хила.

Практике советски патриотизмаи пролетарски интернационализмаи принципаш лора а еш, буржуазни ревизионистски идеологи халданзеи ма ярреи гуча а йохаш, уж декхарийла я политически дешареи нах тешабареи ленински говзал халданза карарерзаеш хила.

Къаьстта лоархlам болаш да идейно-кхетама декхараш комплексни кхоачашдара идеологически кадрай низ тlабахийтар. Укхаза толам балар дуккхача даькъе тийша да низаш вlашагlтохарах, къахьегача коллективаех кег гlортилга ярах, производстве, культураи салоlамеи центрашка, нах бахача моттиге беш бола кхетама болх органически говза нийсбе харах, идейни влияни яра коллективни индивидуальни методаш кхетамца юкъейоалаярах, тайп-тайпарча наьха хьаштий специфика теркал ярах.

Цу дерригне дlадех пропагандистски агитационно-массови балха, кепайоазон, радио, телевидене балха, творчески союзий, халкъа образоване органий, культурно-просветительни учреждений балха тlахьожам лоаттабелга вlаштlехьдоаккхача партийни комитетий идеологически отделий лоархlам лакхбелга. Партийни организацеша йоакхо е еза идеологически кадраш, цар состава стабильность кхы а чlоагlагlа хьожаш хьакъоастаяра, цар авторитет лакхъяра, цар дешар мамогга эргадаьккха тоадара.

Мехка заводашка, гlишлош еча, кхашка, фермашка тахан къоастаду пятилетка диълагlча шера планаши декхараши кхоачашделга.

Идеологически болхлой декхар да цу къовсама хьалхарча мугlаре хила, дешацеи гlулакхацеи нах чlоагlа къахьегара оарцагlбаха, яхь деrlайоалае, хlара участке, хlара балха моттиге толам баккхара массе а средствашца новкъостал де. Политически экономически образоване системерча дешара кердача шера еш йола кийчо нийса а ший ханнахьа а яь яккхара дуккха хlама де деза укх деношка партийни организацеша, пропагандистски кадраша.

Коммунизм хьалъяро дlадех, хьийхад В. И. Ленина, массе оагlорахьара деrlабаькха а массе оагlорахьара кийчбенна а хургболаш наха кхетам балар. Ленински васкет кхоачашдара, вай къахьегама а вай къовсама а маlан кlоаргга кхетадара, вайна дагалаттараш сийлахь доккхийи кхоачашдулургдолаши хиларах бола бохаргбоаца тешам хlара советски сагах шийх доалла хlамеи дог ураувттаду стимули хилийтара долла хlама де декхарийла ба парте идеологически бlухой.

(1974 шера 3-ча сентябре арадаьннача «Правда» газета тlара).

ХЬАЖКIАШ ЧУЭЦАШ Я

Укх шера цхьа эзар гектар совгlа долча кхай тlара ялата лаьрхlа хьажкlаш чуэца езаш я тха колхозаш, хlаьга тха района хьалашка дика а хьийкъай уж. Иштта, дlадахача шера районе гlолла хlара гектара тlара 20,5 центнер чуийца хиннаяле укх шера хийцца кlезигагlа яле а 27—28 центнер фуалъяьха хьажкlаш чуяхьаргья кхаш леладераша. Уж толамаш даха йиш хилийтар хьажкlаш кхеяра укх шера дукхагlа йовхо яь хиларо.

Зяба аьхача органически минеральни удобренешца хьаьндаьча лаьтта, дlадувча лакхача боарамагlа дола фу тоссаш, дикагlйола агротехнически ха тlехьа па йоалийташ дlайийра хьажкlаш. Ший ханнахьеи дикеи химикаташца а вешта а оасар дир, чудуийташ вегетационни хьисапе массехказза хий диллар. Ерригача хьажкlашта Iупал де вlашагlъеххкар звенош. Звеноешта юкъе яьржача яхьа итогаш е районе вlашагlъелла комисси каст-каста хьожар кхееча хьажкlашка. Техника е удобренеш эшаш хилча уж Iалашъяра новкъостал дора. Дика вlаштlехьбаьккхар кулга цlена боацача нахах хьувкъам лорабара болх а. Хьажкlаш лораеш, лаьрхlа оттабаьча хаьхоел совгlа, хьинаре дакъа лаьцар халкъа тlахьожама викалаша, дружинникаша.

Хlанз района ерригача колхозашка хьажкlаш чуэцаш я. Къаьстта дика хьокхамаш доахаш къахьег «Красное знамя» яхача, Ленина цlерагlча колхозий механизатораша.

«Красное знамя» колхозе хьажкlаш чуэцаш ялх комбайн я. Хlара дийнахьа планагlа йоагlачул совгlа хьажкlаш чуэц механизатораша. Хlаьта план 100 тонн йолча 200 тонн хьажкlаш йохка лерхl цар паччахьалкхенга. Шеко яц «Красное знамя» колхозхоша шоаш денна дош кхоачашдергхиларах. Хlара гектара тlара юкъера лаьрхlача 35 центнер фуалъяьха хьажкlаш чуэц цар хlанз. Планагlчул — дуккха а дукхагlа. Иштта дика къахьег Ленина цlерагlча колхоза механизатораша а. Планал совгlа я хlара гектара тlара цар чуэца хьажкlаш а.

Хlанз хьажкlаш чуэцаш 16 агрегат я районе. Хlара агрегат юкъера лаьрхlача 70 гектара тlара ялат чуэца езаш я. Уж нормаш 20 дийнахьа кхоачашъе дош деннад комбайнераша, механизатораша.

Планагlа паччахьалкхенга 700 тонн фуалъяьха хьажкlаш йохка езаш да тхо укх шера. Из план тlехкхоачашъергхиларах шеко яц.

А. НЕТКАЧЕВ,
Наурски района юртбоахама управлене керттера агроном.

ТУРПАЛИЙ ДЕНАЛЕ ГIУЛАКХ ЛЕРГДАЦ

(Йистедоалар. Доалалур 1-ча оагIо тIа).

мемориальни доскаши, шун Iалаьмате дика историко-краеведчески музей — из дерригa Новороссийске латаш мел хиннарий майра гIулакхаш бIаьшерашка диц ца далийтара хьаддаь Iалаьмате хоза гIирсаш хинна ца Iеш вайна массанена, вайна тIехьа тIабоагIараштa Даьхен хьалхашкара деза декхар хадданза дагалоаттадеш а да. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Сай Даьхен граждании, вай деза лаьтта бахьан лаьттача тIем тIа дакъа лоацаш хиннар, коммунист сё хиларах тарра из дерригa бахьан долаш, деза новороссийцаш, аз чIоагIа баркал оал шоана! (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох. Берригаш хьалгIовт).

Новкъостий! Дукха ха йоацаш деддаьд вай Москвин, Сталинграда, Ленинграда юха фашистий эскараш хIалакдаьча хана денз ткъаь итт шу дизар, Одесса, Крым, Украина кхидола лаьтташ мукъадаьха, Белоруссн, Молдави мукъаяьккха 30 шу дизар. Езъергья вай йоллагIа дунен тIом хиннача шерашка Советски Эскаро яьха кхийола йоккхий коталонаш а. Цу цIейша ди тIехьагIа гаргa дуг вай эгара чIоагIагIа дог тохадолийташ а дезагIа а долча юбилея — советски халкъо, цун эскаро Сийлахь-боккхача Даьхен тIем тIа котало яьккха 30 шу дизарга. (ДIаьхдаь тIоараш тох). Шерал кIезигагIа ха йиcай из исторически ха хьатIакхача. Вайца цхьана из ди дездергда кортамукъале езача дерригача халкъаша, лаьттан тIа мел болча дог-цIенача наха.

Дуне цу бIехача унах мукъадаккхаро хьайийллай дунен историе керда этап. Вай доккхал деш да из сийлахь-йоккха котало йоаккхача хоадам болла долла хIама карагIдаьннар ший сийдола цIи дIахазийта дола Советски Эскари вай социалистически державен хиларах. (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).

Укх торжественни минуташка, Новороссийска карагIдаьнна сийдола гIулакх белгал а деш, чIоагIа баркал оал вай беррига тIемахошта, шоай чIоагIали майрали гойташ город лораеш мел лаьттараштa, фашизма духьал латаш мел хиннараштa, сийлахь-йоккха котало кийчъеш а из йоаккхаш а мел хиннараштa. Сийле хийла цар! (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).

МоастагIчох латаш байнараш, котдаьнна ха тIакхаччалца ца баьхараш дагалоацаш сийду вай.

БIаьшерашка сий ма доалда вай Даьхен паргIатон кортамукъален бахьан тIем тIа лийгача турпалий!

Уж дага а бохаш цар сийна минута йист а ца хулаш дерригаш ураоттар лов сона. (Берригаш хьалгIовт).

ГIаьоахошца низкъала тIемаш хиннача деношка, Сийлахь-боккхача Даьхен тIема шерашка тыле хьинаре къахьегача хана массанена вайна, советски наха, хетар мапа хьакхоачар-хьогI вай Даьхе мукъаьккха ха, маца оттаргба хьогI машар, аьнна. Вайна хетар советски халкъо мишта юхаметтаоттабергба бохабь боахам, мишта дIахохьоргда иразе социалистически вахар хьалделга, аьнна. Окопашка, баьдеча заводий цехашка, шийлача, цIи юваанза долча цIеношка советски наха шоай уйлашка цу машаречa вахара сурт уттадора. Вайна хьалхашка уттар хоза, сийрда городаш, зовне школаш, керда дика заводаш, хьийкъа кхаш, зиза теха сомий бешамаш. Цхьабакъда сона хет, цу хана вайна эгара чIоагIагIа хийттар а, вай деношкарча бакъдолчунца нийсде йиш яц, аьнна. Царел дукха а хьалхадаьннад вахар. (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).

Ленински парте хьалхленца Советски халкъа низаца цIахкха хьалха Советски Союзе ца хиннача тайпара Iалаьмате чIоагIа дегIабенаб вай мехка экономически низ, лакхденнад халкъа вахара хьал. (ДIаьхдаь тIоараш тох). Цхьабакъда вай цу тIа совца лаьрхIа дац. Вайна бIаргагу юхейиса халонаш а боарам боацаш совдоала наьха хьашташ а. Парте хьалхашка уттаду, кхоачашдича вай Даьхе кхы а тоергйола, из толамца коммунизма наькъа тIа дIахоюгаргйола, Iалаьмате чоалханен доккхийн декхараш. (ТIоараш тох).

ДIадахача шерашка вай мехка юхь мишта хувцаеннай дика гойташ хьокхам хила йиш я шун город а, деза новкъостий. Юхаметтаэтта хоза Новороссийск гаьнна араьнна Iийнац шийн тIом хьалехьа хиннача доазонашкара, из дукхагIа хIанзара, дукхагIа наха эттуз болаш хиннай, социалистически городаш ишттa хилча вайна бакъахьа хета дуккха керда оагIонаш йоахк цох. (ДIаьхдаь тIоараш тох). Боккхъонца аьлча вай деношкара Новороссийск — из советски халкъа кортамукъален иразн бахьан дийтарашта а байнарашта а долча толашагIдолча памятникех цаI да. (ТIоараш тох).

Город Новороссийск мехка къулбехьен йоккха индустриальни центр я хIанз. Дерригача дунен тIа шерра йовзаш я шун форда порт. Толамца дегIадоагIа города халкъа боахама дерригa довкъош. Пятилетка хьалхарча кхаь шера план дикка тIеххоачаш а яь, города предприятеша дика темп йолаш болх бу укх шера а.

ЧIоагIа лархIа доагIаш да эзараш, эзараш болча болхлоша, инженераша, техникаша, производстве хьалхалаттарашеи новаторашеи, Даьхенна долча берката низ а хьинар а кхо ца деш болх беча беррига наха денал долаш хIара денна хьега къа. Ерригa шоай знанеш гIулакха дIалуш, чIоагIа дог гIоза болх бу хьехархоша, лораша — сий долча советски интеллигенце дуккха эзараш нах юкъе болча ерригача новороссийски отрядо. (ТIоараш тох).

Аз, новкъостий, хIана дукхагIа дувц Новороссийсках, хIана аьлча тахан из городий-турпалий дезала юкъеяха вай «имениниз» я. Бакъда Новороссийска карагIдаьннача денал долча гIулакхех дувцаш вайна цу хана дайлац из город Краснодарски крайна юкъейодаш хилар. Цудухьа, новороссийцашта карагIдаьннарш белгалдоахаш, царца вай белгалдоах беррига краевой партийни организаци, беррига болхлошта, колхозхошта, интеллигенцена, беррига коммунисташта, парте боацарашта, вай советски Кубана беррига къахьегамхошта карагIдаьнна денал дола гIулакхаш. (ЧIоагIа тIоараш тох). Къахьегама толамаш доахача, культура дегIайоалаеча, вахара хьалаш тоадеча, боккха кхетама болх беча керттера низ ба города партийни организаци. Тахан шун башха дика город — турпал хестаеш, мукъаба сона парте краевойи городскойи комитеташа, Новороссийски беррига коммунисташа тIехьа тIайоагIача хана а ленински байракх лакха айяь дIакхахьар, КПСС XXIV съезда исторически решенеш кхоачашъеча керда толамаш дахар ловш ловца баккха! (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).

Новкъостий! Советски наьха доккха политически производственни хьинар вай вахара белгала гIулакх да. Из коммунистически оамала а коммунистически сакхетама а лардилард я. Из дерригача халкъо Коммунистически парте чуреч арархьарей политика цхьа барт а болаш хьаллоацаш хилара тIера, цун планех шийна планаш лоархIаш хилара тIера хьайоагIа дуккхьалара результат я. (ДIаьхдаь тIоараш тох).

Вай боагIаш бола мах бу даьхача толамий. Бакъда вай керттера уйла тIа а йохийт, йоакхо а ю таханарча ден дехарийн кхоана де дезачунна. Вай мохк хIанз коммунизм хьалъяра керттерачарех цхьан этапе ба.

ДийлагIа шу да КПСС XXIV съездо геттара доккхий декхараш оттадаь йолча нийслагIча пятилетка планаш кхоачашъяра чIоагIа тIагIертта партен халкъои болх бу.

Укх шера итогаша дуккагIча даькъе къоастадергда пятилетка чакхъяларга, парте XXV съездага вай фу карагIдаьнна кхоачаргда.

Укх шера барх1 бетта тIа кхийтта промышленни продукци дIадахача шера цу хана хинначунца нийсийча 8,1 процент дуккагIа хилар.

Планал совгIа 5 миллиарди 400 миллиони сом мах болча продукцена реализаци яь. Уж дика хьокхамаш хилар бахш а бакъдергда мотт соца, новкъостий. (ТIоараш тох). Нагахьа санна вай промышленносто ишттa темпаш йолаш дIахо болх бойя, тIаккха тешшаме ала йиш я пятилетка тIеххьарча шера, вешта аьлча 1975 шера, КПСС XXIV съезда Директиваш оттадаь промышленни производстванэ тIакхетийта лерхIар кхоачашхургда, аьнна.

Юрта боахамах массехк дош аргда аз. Советски наха дика довз экономика цу даькъе малагIа хувцамаш хул вайцига. Хьалха цIаккха а ца хиннача тайпара хIанзарча техникаца IаIаипбу вай юрта боахам, лаьттанга химизаци мелиораци ю. Вай из дергда кхы а дукхагIа. Дукхьала цу новкъаца мара кхоачаргбац вай юрта боахам интенсификаце лакхача боаракта, кхачан продукташи промышленносто эша белали эшара тIа-тIа лакхлуш дола хьешташ кхоачашдулургдац.

ХIана дIаккхо а чуэцаш да 1974 шерара ялат. Ала доагIа мехка тайп-тайпарча районашка хьал цхьатарра дац аьнна. Российски Федераце Европерча даькъа, Украина, Молдаве, Белоруссе дуккхача областашa, Прибалтийски республикаша, Iаьржа доацача лаьттан зона цхьайолча областаша хьалкхедаьд халкъбоахама плани шоай социалистически декхараши кхоачашдулургдола ялат. ХIаьта Сибарег1ен цхьайолча областашкен Казахстана даькъ тIен дика доаца хьал эттад. Цу областашта эшаш дола новкъостал а дергда; уж хьал а лоацаргья. Из дерригa ишттa доллашехь, вай лийрхIача тайпара, во ца хулаш, чуяхьаргья мехка ялата а кхийола я культураш. (ТIоараш тох).

БIарча хьанийцача, новкъостий, вай чура дегIаахара дешаш къестаду парте XXIV съездо белгалдаьхча ма хиллара. Сона хетачох, вай Коммунистически парте кердача — XXV съездага кхоачаргда йоагIаш йола результаташ а йолаш. (ТIоараш тох). Цунна тIаберзабаь ба хIанз ерригача партийни, профсоюзни, комсомольски организацей, советскии боахамен органий, дерригача вай советски халкъа болх.

Вай денна хьегача къин дикагIчарех дола цхьа хIама да дерригача халкъа социалистически яхь кердача тайпара чIоагIа лакхъялар, предприятей дуккхача коллективаша встречни планаш оттаяри чакхйоахаш хилари. Москвичий инициативагIа дIаболабенна из болам тIа-тIа шерлуш ба. Вай мамогга хьал а лоацаргба, дегIа а боалабергба из.

Мехка баьржаб пятилетка хаьал хьалха кхоачашъяра тIехьара болам. Цунна юкъе даькъа лоацаш ба миллионаш бола нах. Ховш ма дарра, цу къовсаме хьалха болх коммунистически къахьегама ударникаш, хьалха латта предприятеш.

Нагахьа санна из инициатива шерагIа йоаржайой, тIаккха вай боккха керда гIа боаккхаргба мехка экономика дегIайоалаеча. НийслагIча пятилетка планаш кхоачашъярай тIеххкоачашъяраи тIехьара къовсам заводий, фабрикай, шахтей, рудникий, гIишлой, машиннаькъа, хий, автомобильни транспорта коллективай, юрта боахама къахьегамхой денал дола лозунг а хинна дIаотта беза аьнна хет сона. (ТIоараш тох).

Деза новкъостий! Вай халкъа дуккхачох доалаш даьккха машаре вахар, — боахам хьалбеден культура лакхъечен вайна карагIдаьнна геттара доккхий хIамаш, таханара вай йоккхий планаш — цу дерригне а къьастта безбийя дIаоттабу машар, къьастта гоамъю агрессии тIомн. Цудухьа, ленински васкетий лерагIа а йодаш, вай партен Советски паччахьалкхенон социализма вежарашн долча мехкашца айхха бувзам а болаш дIакхухьа арахьара политика — из эгара хьалха машара политика я. (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).

Машара, вай мехка халкъий, дерригача дунен тIарча вай социалистически вежарийи доттагIийи кхерамзлен, ираза духьа. дерригача адамий машара духьа вай партеи паччахьалкхенон низ кхобац. Бакъда, вайга хIанз а оалалургдац Европе, дерригача дунен тIа хIаьта а машара чIоагIа лард едла яьннай, аьнна. Из сов хьалха хургдар. Бакъда цу лостаме хIанзале даьдаьнначо а деш долчо а хьагучайоах дог доахийташ йола перспективаш. Уж перспективаш кхоачашхинна дIаоттара де дезаш кхы а геттара дукха чоалхане гIулакхаш да.

Вай сийлен декхар вайна гу вайна меттел, вай бераштa а цар тIехьенен цун бераштен а тIом кхар кхы фуд ховргдоацаш дIадаккхара, (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох) дерригa халкъаш машарен маьрша вIаши увцци дахийтара тIехьа тIайоагIача хана а ма могга низ тIабахийтарца. Вай тешаш а да чIоагIача машаран халкъий кхерамзленнен тIехьа, тайп-тайпара социальни строй йола паччахьалкхенаш машаре яхарин хьаькъалца вIаши пайдане гIулакхаш леладаран тIехьа лоаттабеча къовсама новкъа вежарашха долча мехкашен партешен, машарен адамий прогрессан гIулакх деза хетача дерригача наха вай тIехьа тIайоагIача хана а хьаллоацаргхиларах! (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).

Деза новкъостий, новороссийцаш! Тахан укхаза ба тIема орденаши медалаши йола кIайбенна нах, Новороссийск бахьан тIом баь турпалаш, Сийлахь-боккхача Даьхен тIема салтий. Укхаза вайна гу къахьегама турпалаш, производства новаторашн хьалха латтарашн. Укхаза ба болх беш бола а деша багIа а кагирхой — уж вай доккхал дегаодло кхоане я. Ленина орден а «Дошоча седкъа» медаль а де а доагIаш сий деш я вай бIухошта карагIдаьннача тIема денал долча гIулакхен новороссийций сийлен къахьегамен!

Мукъаба сона, новкъостий, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ Iодеша а шун города доккха совгIат дIадала а. (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).

Заседане дакъалоацараша чIоагIа тIоараш а детташ новкъоста Л. И. Брежнева Iодеш «Город-турпал» яха сийлен цIи города Новороссийска ялараx доля СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ.

Леонид Ильича города байракха тIа Ленина орден а «Дошоча седкъа» медаль а йоллача хана юха а чIоагIа цхьатарра тIоараш тох. Цо дег чура даькъала бувц трибуна тIа бола араян городен кулгалхой, къахьегамхой викалаш, тIема ветеранаш.

Деза новкъостий! Мукъаба сона цIаьхха а шо доккхача совгIатаца даькъаа дувца а шун турпалча города беррига къахьегамхошта цар къахьегача керда толамаш дахарн адамий ираз хиларн ловш лоаца баккха а. (ЧIоагIа тIоараш тох).

Мукъаба сона, новороссийцаш вай парте гIулакха, коммунизм хьалъяра хинаре тIехьа латтача къовсамкой хьалхарча мугIарашка хургхиларах чIоагIа теша. (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).

Города-турпала Новороссийска сий латталда бIаьшерашка! (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох).

ЧIоагI а лойла, тоа а лойла вай низ бола социалистически Даьхе! (ЧIоагIа тIоараш тох).

Даькъала хилда сийлахь-доккха советски халкъ! (ЧIоагIа тIоараш тох).

Сийле хийла коммунизм бахьан лоаттабеча къовсама кулгалдеча а из вIаштIехьбоаккхача а Ленина парте! (ЧIоагIа, дIаьхдаь тIоараш тох). Шенар хьалгIотт. Стадионе чIоагIа дек «Ура!»).

* * *

Новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьлага чIоагIа ладийгIар торжественни заседане дакъа лоацаш хиннача беррига наха, Кубана городийн юртийн беррига къахьегамхоша, беррига мехко. Къамаьл дIахазийтар «Интервидение» системе, СССР Центральни телевидене, Ерригсоюзни радио гIолла.

Новкъоста Л. И. Брежнева къамаьл чакхдаьнначул тIехьагIа торжественни заседане къамаьлаш дир КПСС Новороссийски городской комитета хьалхарча секретара **Э. Н. Полякова**, «ЗIамгача лаьтта» хиннача тIемашта юкъе дакъа лаьцача, хIанз «Новороссийскморстрой» треста плавстройотряда диспетчер волча **С. Т. Григорьева**, города-турпала Москван делегаце кулгалхочо, КПСС МГК секретара **Л. И. Грекова**, «Октябрь» яхача цементни завода болхлочо, Социалистически Къахьегама Турпала **Ф. И. Першина**, Красноармейски района «Полтавский» совхоза директора, Социалистически Къахьегама Турпала **В. А. Светличе**, Грузински ССР делегаце кулгалхочо, республика Лакхехьарча Совета Президиума председателa **Г. С. Дзоцинидзе**, Къилбаседа Кавказа ЦIеча Байракха военни округа эскарий командующе инарал-полковника **Д. И. Литовцева**, № 22 йолча юкъерча школа хьехархочо **Н. В. Рощинас**, КПСС Краснодарски крайкома хьалхарча секретара **С. Ф. Медунова**.

Заседане дакъалаьцараша чIоагIа дог гIоздаьнна тIайцар КПСС Центральни Комитетага, СССР Лакхехьарча Совета Президиумата, СССР Министрий Советага дохьийта письмо.

Заседани чакхъяьлча цIейна хетадаь доккха концерт эттар стадионе.

(ТАСС спец. корр.).

КИРГИЗСКИ ССР. Лоамаш лакхахьа ул республикин къилбаседен куьзбехьен доккха коьзийн шоайла «Южная» яха радиорелейни станцешка. Цунга гIолла лоаттабу дукха канальни телефонни бувзам, радион телевидени передачаш трансляци ю. ХIанз г. Оше бособла передачашка кхьэжа хулийтаргIа оборудования монтаж еш латт укхаза.

СУРТА ТIА: антеннага хьожаш ба инженераш. О. Диденков Н. Хомутовчи.

В. ЛАЗАРЕВА сурт. ТАСС фотохроника.

ЦХЬАККХА ХЬАЖКIА ЦА ЙОЙТАШ

Ка бола ялат чуийца даьннад, бакъда механизаторий кхашкара балхаш кIезиг-м деннадац. ТIагIертта къовсам лоаттабу цар пятилетка дийлагIча шера хьувкъам толамца чуэцара, гуйран дерригa балхаш ханнахьа а дика а чакхдахара: оахаш да лаьтта, из дика кийчду гурахьа ялат дIадера, минеральнии органически удобренеш ехк, ца йойташи шоай ханнахьен хьажкIаш чуэца кийчлу. ХIаьта из беркате культура 3100 гектара тIа дIайийнай районе.

ХIанз, хьажкIаш чуэца гаргагIертача хана, шоай техника йизза кийчъяь хиларах рапорташ тел боахамаша.

ХьажкIаш чуэцара партийни организацешта доккха новкъостал ду халкъа тIахьожамхоша. Цар ханна йола посташ вIашагIъехх, цхьаккха хьажкIа ца йойташ хьувкъам чуэцийтара ха тIа латт.

Хьинаре дакъа лоац «Атагинский» совхоза халкъа тIахьожамхоша хьажкIаш чуэцара кийчо еча. ХIаьта цу боахама кхашка 1020 гектар я уж. Цхьаболча механизатораша, масала, Б. Вагапова, Ш. Гайтамирова лерхI гектара тIара 55 центнер фуалъяьха хьажкIаш яха.

Совхоза халкъа тIахьожама группа председатела, цу боахама керттерча ветеринарни лоро М. Коригова йоах:

— ХьажкIаш чуэцача хана болх бергболаш 7 пост вIашагIтехай, 20 саг юкъе а волаш. Уж ба трактористаш, шофераш, кхыбараш.

Халкъа рузкъа лорадераша шоллагIча отделене агронома Хамзатов Султана, бухгалтера Баширов Лаьчас хьувкъам лоабара дерригача дешашта чIоагIа теркам тIабохийт, ханнахьа уж къоаста а ду. БIарг сийрда кхоаб цар болхлоша тIагIертта къахьегаш хьахиннача беркатага.

Дукха дика гIулакхаш даьд «Горячеисточненский» совхоза халкъа тIахьожамхоша (группа председатель Г. Р. Тимченко). 100 саг юкъе а волаш, уж кхойттаза хьежаб балхага, 5 рейд яьй, даь гIулакхаш дIаяздеш дневник леладу. Цар кийчъяьй «Халкъа тIахьожамхой болх беш ба» яха стенд. Цу тIа хан-ханнахьа арейоах «Халкъа тIахьожама сигнал» яха листокаш.

Халкъа тIахьожамхоша баьча балхо боахамга йиш хилийтар бIаьш центнераш ка бола ялати доакъари чуэца. Совхозо рапорт делар паччахьалкхенга ялат дохкара пхе шера план ше кхоачашъярах. Халкъа тIахьожама болх къаьстта дика беш ва пенсионер А. И. Дзюба, Н. А. Божко, совхоза шоллагIча отделене клуба заведующи У. Натаев, кхыбараш.

Цу группа председатела дукхаза а къамаьлаш даьд халкъа тIахьожамхой семинарашка, цо дика а хеташ кхычарга дIайовзийт шийн йIаьхий опыт.

Рейдови бригада хиннай «Советская Россия» яхача колхозе а. Цига чуэца езаш я 500 гектар хьажкIаш. ХIаьта укхаза хIанз, хьажкIаш чуэца йолалуча юххье кхо комбайн кхаьчай. Бакъда уж тIехьатайса лелае йоккхий трактораш ца.

Лакхехьа дийцача боахамашка санна дика дац гIулакхаш В. И. Ленина цIерагIча колхозе. Цун халкъа тIахьожама группас (председатель А. Симонян) баьча балхата ладийгIар халкъа тIахьожама районни комитета заседане. Халкъа тIахьожама группас лерттIа вIаштIехьбаьккхабац ший болх, цунна юкъе эзабац нах, «комсомольски прожектора» активаш, хьувкъам чуэцара ханнахьа техника тоаярга хьежаяц.

ХьажкIаш чуэцача фийла бIарг кхаба лерхIаш ба района халкъа тIахьожамхой.

Р. ЗОЛОТАРЕВА,
Грозненски района халкъа тIахьожама комитета член.

БАМе ХЬАЛХА БА УЖ

Пхьеша тIа йоаллаш БАМа (Байкало - Амурская магистрала) эмблема а йолаш защитни беса йолча спецовкаца комсомола XVII съсада кхыча делегатели хьаьшели эргаш хиннача 600 зIамигача сагах йоIан юкъе а волаш съездий Кремлевски Дворецe вар Гришин Валерий укх шера апрель бутт бошш. ВЛКСМ XVII съезда цIерагIча Ерригсоюзни ударни гIишлон кхыча бIухоща а санна Валере чIоагIа уйла тIаяхийта ладийгIар КПСС ЦК Генеральни секретара Леонид Ильич Брежнева даьча къамаьлага. Шоаша лайна эггара хьалха БАМ билла бахарий уйлаши дагардараши хьааьлар цу хана ударни отряда комиссара Мучицин Владимира. Цар цIерагIа новкъостага Брежневга ше дош оалаш комиссара хьакхайкадир, къона болхлой — Москван, Ленинграда, ерригача союзни республикай комсомольски организацеша бахкийтараш парте тIадилла лоархIамегIара гIулакх кхоачашде кийча хилар.

ХIаьта цул тIехьагIа Ярославски вокзале безбеш накъабаьхар. № 14 йола къаьстта поезд транссибирски наькъагIа йодача хана Валерена цIаьккха а цIаьккха а дага ухар комсомола съезде дакха денош, никъ буллача бе безача балха уйла йора. Цу хана а ховра цунна БАМ ХХ-ча бIаьшерен боккха гIирс, тайганей лоамий чхараштен, хишта а ушалашта а юккъе гIолла чакх а баьнна дIагIоргбола никъ болга, цо Дальни Востокерча лаьттан ченашка йоахкача кIаьчийча ганзашта тIабода никъ хьабелларгболга, дуккхача кердача городашта вахар лургдолга. Лена тIа уллача Усть-Кут яхача городагара Комсомольск-на-Амуре яхача городага кхаччалца йола кхо эзар совгIа километр—ишттал боккха ба из гIирс.

...Усть-Кутера Таюры яхача тайгерча хи йисте вертолеташа дIакхоачабаьб ударни отряда членаш. Укхаза, булларгболча машиннаькъа 65-ча километре, чаьтарий поселок йиллай. Из йилларашен эггара хьалха цига баха хайшарашен звездный аьнна цIи тиллай цунах.

Укх деношка цхьаннена тIехьа шоллагIбар болаш хоамаш ух бамовций вахарахи къахьегамахи лаьца. Хьалхара оагIош язъеш латт Гришин Валерийн цун новкъостийн балха боахкача булларгболча машиннаькъа Малхбузехьара участок юллача летописа юкъе а. Укхаза мел дола хIама эггара хьалхара да. Эрий иллача тайге буллача наькъа эггара хьалхара метраш, цхьан дийнахьа эггара хьалха овсарегIа баь болх, гIишлонхошта лаьрхIа хьалдаь эггара хьалхара чуIе цIенош, эггара хьалхара кагирхой клуб.

Малхбузехьарча участкерча бамовцашта хьалхашка деккхар оттадаьд: эрий уллача тайге бIаь километр гаьна хьу хьакха. Хьунца болх баь нах коллективе кIезига хилар. ТIаккха хьу хьокха говзал сихха Iомае болабелар плотникаш, бетонщикаш, шофераш, кхы професеш йола болхлой. Цу кагийча нахах бригадаш а яь царех хIаранена тайгера доагI-доагIа дакъа дIаделар — 500 метр хьун овса хьакха.

А, е Гришин Валерега а, е цун новкъосташка а — хьу хьокхача Буров Юреген, Лозовой Владимирген — оалалургдац, долла хIама шоай аттача гIолла вIаштIехьдаьннад. Кхыметтел «Дружба» яхача бензомоторни херхаща хьокхаш хилча а хала гIулакх да хьу хьокхилга. ХIаьта царна, опыт йоацаши цунга балансеи болча наха-м, хIаьта а ма дарий из хала гIулакх. Цхьабакъда къоначa гIишлонхошта шоаш Сибарегa Iо а бахкале ховра, халонашта шоай цкъа духьалъэтта Iе безаргбоацилга, уж эшае мамогга сихагIа Iомабалар гIойленагIа долга. Цудухьа шоай ма хулла цу балхах кхета, дийнахьара задани кхоачашъяь баллалца йолча хана шоай Звездне юха чу ца баха гIертар уж.

— Хьинар ца кходенш къахьег кагийча наха, — ударни отряда бIухой ишта мах бир Сахно Петра, Малхбузехьарча участке болх беча № 266 йолча гIишлой-монтажни поезда начальника.

Малхбузехьарча участке болх беш болча ударни отряда членаша геттара чIоагIа лоархIаш ва Сахно Петр. БАМ буллача вахийтале цо дакъа лаьцад Хребтовера Усть-Илимске кхаччалца 200 километр совгIа бIаьха машиннікъ буллача. ХIаьта из бIарча бархI шу. дIа ца вохалуча тайге гIолла биллача халача наькъа бархI шу. Ла йийзар бирса шелал а, чакхбала санна хьекха мух а, са ца доаккхалуш чIоагIа хьекха дарц а, юв етташ моаий а долаш садикъа дIайха денош а. Сахно Петргара профессиональни говзал Iомае меттел, СибарегIа наькъаш дахкара къонахчая Iомаде а йиш я кагийча наьха.

Тахан БАМ буллаш боаккха къона гIишлонхой хьалхарча пятилеткай шерашка Магниткен Днепрогэси, хIаьта Сийлахь-боккха Даьхен тIом чакхбаьнначул тIехьагIа — Братски, Красноярски ГЭС-аш, вай мехка экономически низ алсамбаьккха кхийола йоккхий производственни объекташ хьалъеш хиннарашкара дакъа хьаэца хьакъ дараш хила гIерт.

Сендухьа баьхкаб уж укхаза, пхе бетта Iа хулча, шелал Цельсе 60 градусага дIакхоачача укх бирсача моттигашка? Льготаш, гIойле йоландаь баьхка хургба уж? Баьхкабац. Эггара хьалха мехка экономически низ чIоагIбеча шоашкара дакъа лаца, СибарегIарен Дальни Востокерен адам даханза йолча моттигех Даьхен тоаенна край яхача Книга тIа шоай — болхлой «автограф» оттае чIоагIа безам боландаь. Духхьал из бахьан долаш я укхаза къоначa гIишлонхочоа керттера гIойле — эггара хьалхара хилар, цхьа моллагIчоа лелалургдоаца гIулакхаш халача хьалашка дIадоладар.

...Цкъаза тIауттаргья вайна халонаш,
Цхьабакъда хьамсарча лаьттанна совгIат хинна
ДIадуэшаргда гаьнна уж дIаьха чонаш
Иллеш лекхача вай пандарий мерзаш санна..

Сайренашка ашара ц ек, иллеш лаьгIлац. Ишта ма йий из —къонал. ВIалла кIаьдвенна а хиннавий-хьогI аьнна, хеташ. ХIаьта кхоана Iуйрийна юха а дIадоладе деза гIулакх.

Малхбузехьара малхбоалехенгахьа, Лена яхача станцегара Нижнеангарскага кхаччалца (Байкал яхача Iама къилбаседехьара берд) 350 километр гаргга ваха веза. Фу километраш я уж? Цар маIан — никъ гIоргболча оагIорахьа 5 эзар гектара тIара хьу хьакхар, дIабуллача машиннаькъа кIал 30 миллион кубометр лаьтта тассар, 500 километр совгIа рельсаш (чонаш) дахкар. Лена — Нижнеангарска наькъа бIаьхкала Iалаьмате дукха гIирсаш хургда, цу даькъе 6 доккха, 56 юкъера, 152 зIамига тIий. Ишттa хьалъергья 12 поселок, 400 километр дIаьха автомобильни наькъаш дохкаргда, бувзамен электропередачайн линеш йогIаргья.

ХIаьта БАМ бIарча хьанийцача цига беррига а хьалбе безар 3200 гIирс ба, цу даькъе Ленана, Верхни Ангарана, Витима, Олекмана, Зеяна, кхыча хишта тIагIолла туллаpгдола 142 доккха тIий. ТIаьшта кIал догIа когаш дукхагIча даькъе цIаккха гIор ца яшачен сейсмичностен хьалашка догIаргда.

ХIанз Усть-Куте, Звездне, Магистральне, Тынде, Шимановске дIагIоргболча наькъагIа ядача кхыча городашкен юрташкен йикъа латтача тайге майдаш цIенъеш, хьу тедаш, чуIе цIенош хьалдеш, гIишлоний индустре база хьаеш ба къона гIишлонхой. ХIанз БАМ-а лоархIамегIарча участкашка бIаргагургба ВЛКСМ XVII съезда цIерагIча Ерригсоюзни ударни комсомольски отрядацара бIухой. Цхьабакъда дег тIара дIайха дош ала доагIаш ба лархIа а боагIаш дукха бIаргадайна гIишлонхой лоархIаш бола добровольцаш а — шоай безам а хиниa баьхкараш. № 514 йола гIишлой-монтажни поезд Тынде я. Цу поезда начальника дукха ха йоацаш техача приказех цхьанне тIа гIишлонхой — первопроходцаш лаьрхIав ворхI болхло. Царна юкъе ва ши Виктор —Ковалеви Киселеви. Уж опыт йолаш, дукха специальносташ Iомаяь нах ба. Масала, Ковалев Виктора 15 шу хьалхагIа дIаелар хьалхара комсомольски путевка. Цу хана денз дуккхача йоккхийча гIишлошка хиннав из, плотникалла, монтажникалла, бригадиралла болх баьб цо. ХIаьта хIанз укхаза, Тынде ва из, чуIа цIеноши коммунально-бытовой гIулакхашта лаьрхIа предприятеши хьалъеча участка коллективана кулгалдеш. Гаьна яц кхыча бамовцашца цхьана локомотивни депо, машиннаькъа вокзал хьалъе из волалургвола ха. ХьатIадоагIача, 1975 шерре а денз йолаялийта ма лаьрхIадий поездаш Тында — Бама участке.

...Денгара ди массаза доал дукхагIа гаьна дувл — малхбоаленгахьен малхбузенгахьен — булларгболча наькъа загалаш. Изыскательски партеш йоагIа. Первопроходцашта юкъе—Божков Николая комсомольско-кагирхой изыскательски парти. Из—наькъа малхбоалехьара участок. Хабаровскера хIанзале а кхаьчад укхаза дIаюха кхухьа эггара хьалхара геологически итт цIалг. Уж паргIата, дIайха, аттен сихен вIашагIдохкалуш да. Эзараш гIишлонхой чуховша йиш йола вIашагIдехка цIенош — общежитеш а ух тайп-тайпарча участкашка. ХIанз эггара чIоагIагIа эшача хана ух уж. Байкало-Амурски никъ буллача яха кийчлуш я добровольций керда отрядаш.

Владимир КУСОВ,
АПН корреспондент.

УСТЬ - ИЛИМСКИ ГЭС-а 18 гидроагрегата низ 4 миллиони 320 эзари киловатт ба. Царех кхоъ укх шера болх бе йолалургья.

ХIанз гIишло хьалъечара балхаш сихденнад. ВIашагIйохкаш я хьалхара агрегаташ, плотина а здане а гидротехнически бетон юллаш я.

СУРТА ТIА: плотина гIовна лаьрхIа арматурни рама юллаш латт.

З. БРЮХАНОВА сурт. ТАСС фотохроника.

ХЬАЛХАРА МОТТИГ ДIАХЕЦАРГЬЯЦ

Хьалхарча квартала план кхоачашъянзар тха ПМК коллективо. ДIахо из санна дола гIулакх ла мегаргдоацилга кхета а даь болх тоабара уйла йир кулгалхоша, партийни, профсоюзни организацеша, специалисташа, беррига гIишлонхоша. Тахка а техка керда резерваш производствана юкъейоалайир. Тоабала болабелар тха болх. ШоллагIча квартале генподрядагIа гIишлон монтажни балхаш дара паччахьалкхен план 103,3 процент кхоачашйир.

Ерригсоюзни общественни хьажара - конкурсе юкъебахача тха болхлоша хьадда йола мероприятеш белгалъяьхай гIишлош дикагIа хьалъяра. Цу гIулакха лаьрхIа вIашагIъехкай инженерно - технически болхлойн яхье хьалхалатта гIишлонхойн юкъе бола хьажара посташи комиссеши. Цар чIоагIа новкъостал ду гIишлонхошта, хадданза тIахьожам лоаттабу гIишлон балхаш мишта ду хьожаш, социалистически яхь йоаржаьй бригадашта юкъе.

Ер пхелагIа шу да со керте латтача комплексни бригадас тха ПМК дикагIа лоархIаш йолча опытни штукатур-маляр Галаева Моти керте латтача бригадаца социалистически яхь лелаю.

Са бригаде къахьегаш мел бараш кхалнах ба. Опыт йоацаш бар уж, цудухьа безам боацаш бора болх а. Ди тIехьа цар дикагIа кхетадора гIишлонхо чIоагIа сий долаш професси йолга. ДIадахача шера тIехдика производственни толамаш дахарах массехказа ахчан премеш, маьхера совгIаташ, Сийлен грамоташ тийлар тха бригадана. ЦхьоалагIча, шоллагIча, йиъ-лагIча квартале ПМК бригадашта юкъе яьржача яхье хьалхара моттиг яьккхар. Республикански бригадашта юкъе призови моттиг хьожайир. ХIаьта сонен М. Галаевашен «професcех бола отличникаш» яха дипломаш делар.

Тхо долча боагIача хана цхьаккханахьа болх баь бацар Барахоева Яха, Котиева Басрат, Муцольгова Роза. Царна новкъостал де, гIишлонхочун балха говзала къайленаш йовзийта болабелар опытни гIишлонхой. Царех бар Мержоева Марем, Албогачиева Долотхан, Муцольгова Асмаi, Евлоева Елизавета, кхыбараш.

Укх тIеххьарча хана дукха объекташ эксплуатаце дIаеннай тха бригадас. Царех я бытови гIулакхаш ду керда комбинат, школана - интерната хьатIаьяьй 320 моттиг йола помещени, 97 квартира йола цIа, дукха ха йоацаш хьалдаьдаьккхад 90 квартирни цIа.

ШоллагIа балха говзал хIара болхлочунга караерзайтара а дукха болх бу оаха. ХIанз 70 гаргга болхло ва са бригаде плиточникаш, облицовщикаш, каменщикаш, асфальтировщикаш болаш цудухьа оал тха бригадах комплексни бригада аьле.

ТIехдика производственни толамаш даха тхона новкъостал ду социалистически яхьо. Цига хьалхалаттачар опыт шерра дIайовзийт массанена а. ХIара дийнахьа пятиминутке дувц селхан даьр.

Ишттa оаха къахьегарах укх тIеххьарча хана Галаева Моти керте латтача опытни бригадаь тIехьайитай оаха. Из хьалхара моттиг дIа ца хецаш хьинаре къахьегаш укх шера плени тIанийца социалистически декхараши тIеххкоачашде лерхI тха бригадас.

М. БЕЛХОРОЕВА,
«Чечингсельстрой» треста Назрановски ПМК-432 комплексни бригада бригадир.

ЯХЬ — ТОЛАМИЙ ЛАРД

КПСС XXIV съезда решенеш кхоачаш а еш ше пятилетка дийлагIча шера тIаьйца социалистически декхараш толамца кхоачашдеш я Сунженска ремонтно-гIишлон участка коллектив.

Цхьа бутт дIабахийтац тха болхлоша паччахьалкхен план дикка тIехкхоачаш ца еш. Ремонтни гIишлон-монтажни балхаш дара бархI бетта план дикка тIехкхоачаш а еш план совгIа тха участка гIишлонхоша чакхдаьхад 56 эзар сома маьха балхаш. ДIадахача шера хинначул къахьегама овсарле шиъ процент гаргга лакхъеннай.

Уж къахьегама толамаш даьхад къаьст-къаьстача гIишлонхой коллективаша, бригадаша, звеньяша хьинар кхо ца деш къахьегарах. Белгалъяьнна дика къахьегаш я укхаза опытни бригадир Ахмадов Ахмар керте латта асфальтировщикий бригада. Йоккха яц из бригада, виъ саг мара вац цунна чувоагIаш, Берригаш а, ер ма вий аьнна хьакъоаставе йиш йоацаш, тIехдика производственникаш ба. Цар даьча балхашка хьежача из коллектив аIамига я аля йиш йолаш яц. Цар тоаеш дика кийчъяьй Орджоникидзевски станицера улицаш, Даянова цIерагIа стадион, райзаготхозтора помещени. Юкъера лаьрхIача хIара сменагIа норма 100 — 140 процент кхоачашъю цо. СменагIа 100 квадратни метр асфальт йилла езача цо юлар 130—140 квадратни метр я.

Шийна тIалатта декхарш кхета а беш пятилетка къоастамбеча шера хьинар айдешна къахьегаш я Штень Мария керте латта штукатурий-малярий бригада. ТIехдика мара хулийтаргдац штукатурнии малярнии балхаш яхача девизах къахьегаш я из. Укх шера дукха отделочни балхаш чакхдаьхад бригадерча отделочникаша. Цар штукатурни балхаш даьд Сунженски райвоенкомата, Аткастерча клубе, райбольница родильни отделене, № 10 йолча школе, спортзале, кхыча объекташка. Цо хьахьокх цоай девиза отделочникаш тешаме хилар. Цар мел даь отделочни балхаш тIехдика оценка луш дIаьийцар паччахьалкхен комиссе. Уж балхаш деча къаьстта дика къахьегарца белгалбаьнна ба отделочникаш Тумгоева Iайна, Аушева Долотхан, Зангиева Тазрет, кхыбараш. ХIара сменагIа цаI-ах норма кхоачашъю цар.

Уж беррига а дукхха хана денз къа а хьегаш йоккха опыт йолаши, массане лоархIаши сийдеши ба. Нагахьа керда болхло хьаийцача уж болча звено хьожаву из. Цар лоацацча хана шиъ балхах кхетаву из. Цхьа бутт боаллашехьа сага новкъостал доацаш ше болх бе волалу цига керда къахьега вена саг.

Дика къахьегаш хиларца уж санна белгалъяьннеш массаьна дукха доацаш дукха бригадаш я ремонтно-гIишлон участка. Царех я Богатырев Даууда кулгалду бригада. Духхьал укх шера хьалхарча ялх бетта хьалхадаьккхар цо «Сунжамежрайгаз» треста администрацин ИIа. Шера планагIа чакхдаха дезаш хинна гIишлон-монтажни балхаш 25 эзар сома маьха мара доацача дIаязлехьа чакхдаьхараш дукха дукхагIа да. Бригада кулгалхо санна кхыча новкъосташта хьокхам телаш болх беш ба цига гIишлонхой Колесников Владимир, Сычев Николай. Цlеношта тIехдика а дотташ хIара сменагIа нормаш 120—140 процент кхоачашъю цар. Уж санна йола бригадаш кхы дукха а я ремонтно-гIишлон участке. Цар кердача къахьегама толамашка кхувл участка коллектив.

Къахьегамен производственни дисциплина телазерашкара доагIар бокъонца хьа а дехаш чIоагIа йоакхо ю участке деш дола гIишлон-монтажни балхаш дикагIа хилийтара, кхомбеш материалаш дIаехийтара. Массеххаза тха участкера болхло тIехьаваьнна балха вера, воагIача хана менна воагIар. Сиха участка гIишлонхой собрание дийцар из гIулакх. Массава раьза а хинна строги выговор йир цунна. Цул тIехьагIа шиъ мукъагIа витанзар из. Каст-каста из вахача ухар профсоюза местнома членаш, дукха хьехар дора. Цул тIехьагIа дукха юкъ ялалехьа хьалха хиннар вийхьогI аьнна хеташ хувцавелар харц наькъа тIа воалаш латташ хинна гIишлонхо. Массадолча хIаман бала кхача беэар местком я яхача уйлаех болх беш я профсоюзни организаци. ХIара денна яхье баьинараша даьхача толамашта итогаш а еш, уж дIаязду хьокхамий доска тIа.

Тха участок социалистически яхь лелаеш я Малгобекски ремонтно-гIишлон участкаца. КварталагIа цкъа дIа-юха деxе социалистически декхараш мишта кхоачашду хьожаш хул тхо, тхоай опыт дIа-юха лу, гIишлонхой кадраш дIа мишта нийсъяьй хьож, кердагIа, пайданегIа дар хьаэц.

Иштта къа а хьегаш пятилетка дийлагIча шера план хьалха кхоачашъергья оаха.

З. АКИЕВ,
Сунженски ремонтно-гIишлон участка начальника декхараш кхоачашдер.

ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ — ДУКХАГIА

Республика хьайбаш лелабераша бархI бетта баьча балха итогаш яьй.

Соахца укх хана ехка хиннарел дукхагIа хьайбай продукташ ехкай паччахьалкхенга Веденски, Малгобекски, Урус-Мартановски, Сунженски, Грозненски районашка, хIаьта бIарччача республике гIолла лаьрхIача а дукхагIа ехкай уж.

Соахкарчул 13 процент дукхагIа шура ехкай «Атагинский», № 1 йолча шурий совхозаша, 20 процент — «40 лет Октября» яхача совхозо, хIаьта цу тайпара боахамаш республике кхы дукхха да.

Цхьабакъда Советски, Наурски, Шелковской районаша соахка бархI бетта ехкачул кIезигагIа ехкай хьайбай продукташ.

Паччахьалкхенга шура йохкара тIехьаюс «Горячеисточненский», «Назрановский», «Экажевский», «Горец» яха совхозаш.

Фуаш дохкара гаьнна тIехьайисай Грозненски район. Шера план 64 процент мара кхоачашъяьяц цо. Фуаш дохкара планах лоархIаяц Стараюртовски птицефабрика, «Джалка» совхоз.

ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ ЙОХКАРА ШЕРА ПЛАНАШ I СЕНТЯБРЬ ТIАКХОАЧАШ КХОАЧАШЪЯРАХ ЙОЛА СВОДКА

(план проценташа)

Районаш	Дулх	Шура	Фуаш
Ачхой-Мартановски	60	77	82
Веденски	84	146	151
Грозненски	58	73	64
Гудермесски	59	88	175
Малгобекски	65	80	228
Надтеречни	53	68	150
Назрановски	57	71	138
Наурски	46	80	109
Ножай-Юртовски	52	135	120
Советски	55	86	118
Сунженски	54	64	77
Урус-Мартановски	61	79	86
Шалински	67	81	84
Шелковски	55	74	117
Республике гIолла	57	74	74

САГIИ ЦУН ГIУЛАКХИ

Баркал хьона, Хьава!

Назрановски районерча «Экажевский» совхоза цхьоалагIча отделене кхашкарча станс даа хIама кийчдеш я Экажева Хьава. Чам болаш хул цо кийчбаь кхача. Пхьегlаш, хIама дуа моттиг цIена лелаю цо. Кхы фу эш шоаш бахача Грознера совхоза новкъостал де баьхкача, Iурра дена болх беча «Грознефть» объединене старогрозненски автотранспортни контора трактористашта, совхоза механизатораштa?

Механизатораша хIама дуача юкъах кхоана малагIа тайпа хIама кийчдича бакъахьа да хоатташ чакхйоал на, тIаккха хIаранена ловр дIаязду шоллагIча дийнахьа цар аьнар кхоачаш а ду.

— Баркал хьона, Хьава! — йоах механизатораша.

Т. АЛЕКСЕЕВ.

◆

МАСТЕР-БАРЗКЪАШ ДОАХАР

Грозненски «Индпошив» фабрика Гайсултанова Кесира керте латтача мастерске болхлоша сий деш ва мастер-барзкъаш доахар, комсомолец Умиев Iабдулла. Массехк шу да цо цига къахьега. МоллагIа заказ шийна ханнахьа тIехдикен кхоачашду цо.

Общественни балха тIа а аьнаре дакъа лоац Iабдуллас. Мастерске дикагIвола агитатор лоархIаш ва из.

Укх шера из къахьегаш волча мастерске коллективана еннай карара кара тела Iе вымпел. Из совгIат лаккхара лоаттабьча къовсаме а дйзза дакъа лаьцад цо. Юкъера лаьрхIача хIара сменагIа 130—140 процент кхоачашъю цо шийн производственни задани. ХIанз пятилетка тIехьарча шера чоттах къахьегаш ва из.

— Iабдуллай доша кулгаш да, — йоах мастерске заведующе Гайсултанова Кесирас. Цо баьча балха чIоагIа раьза волаш мара дIаводац заказчик.

Х. ЖАПАРОВ.

◆

Совхоза аьшка-пхьар

Ийс шу да «Надтеречный» совхоза механически мастерске Джангазиев Мусас кузнецалла болх бу.

«Доша да вай Мусай кулгаш, моллагIа хIама хьаде хов цунна» — оал цунах новкъосташа.

ХIанз, кхашкара балхаш сихденначa хана къаьстта хьинар айдаь болх бу Мусас. Еха кузне йоалаяь агрегат сихагIа тоаяь дIаяхийтав — из лоархI цо шийн керттера декхар. Да а да из иштта, хIана аьлча, дика кхетаду Мусас агрегат болх ца беш саца латтарах мел зе доал.

ХIара денна шийн балха норма 140—150 процент кхоачашъю Джангазиева. Цудухьа еннай цунна «Социалистически яхьа отличник» яха сийлен цIи, «За трудовую доблесть» яха медаль, сийлен грамоташ, ахчан премеш.

Ж. ХАСАНОВ.

◆

Наха тоам бар ду

Дукха тайп-тайпара товараш хоза нийсдаь дада тархеш тIа. ХIара денна эшаш дар эца йиш я укхаза. Безаме тIаэн хIама эца венар продавецаша. Ше хIама па эше в гIулакх безаме дарах тоам хулаш дIавода хьачувенар.

Гарагорскерa кердача городокера промтоварни тика я вай ювцар. Цу чу болх беш ба шоай декхараш нийса кхоачашдеш бола продавецаш Лечиева Дусу, Пальчак Раиса, Абаева Шапlат. Уж ба укхаза наха тоам хургболча тайпара шоай болх вIаштIехьбаьккхараш. Тика хIара отделе наха эша товараш дIаядеш лаьрххIа тетрадаш да. Жалобайи предложенейи книжка тIа алхха тика даьшта яздаь баркалаш мара дац.

М. ХУМАДОВ.

БАКУ. «Азморнефтестрой» треста металлоконструкцей заводе вIашагIйоллаш я республике форда тIа гIишлошъераша хIанзалца мелъярел йоккхагIа йола блок.

32 этаж йола цIа миссел лаккхен 250 тонн езен йола конструкци ше санна шийца яхы кхоъ а йолаш Каспе бухе Iочуоттаергья. Кхо эзар квадратни метр хургйолча болата гIайрен бух хургба цунах. Нефтяные камни яхача промысла городока гаьна йоацаш кIоаргIача хи кIал мехкдаьтта доаллача мехкдаьтта лохаш скважинаш яха лаьрхIача оттаергья из конструкци.

Цу бехктоххамеча задании дика лоархIайир Къахьегама ЦIеча Байракха ордена кавалер вола Минахмед Ярулов керте латта бригада.

СУРТА ТIА: бригада членаш (аьрдехьара аьттехьа). Гергий Керакосян, Анатолий Герасимов, Дмитрий Сапачев, Абубекир Мамедов.

В. ПАЩЕНКО сурт.
ТАСС фотохроника.

КОМСАШ ЛЕЛАЕРАШТА НОВКЪОСТАЛ ДУ ТЕХНИКО

Гуржий лаьтташ лелабераша комсашца беча балха комплексни механизаци яра. IилманеN техниканен керда кагIдаьнарех пайда эцара хьакъехьа АПН-о дехарах дувц сомийн комсийн бешамаш лелареn чхьагIар дахарен дешашта йолча Грузински Iилма-тохкама института директора, юртбоахама Iилмай кандидата АНАНИАШВИЛИ ИЛЬЯС:

— Хетаргахьа цхьаькха юртбоахама культура хургйац комсаш санна лаьрхха гIулакх де дезаш даим уйла тIа аллийта езаш. Цудухьа республикерча комсаш лелаерашта эшараши цар яхараши тергал а деш вIаштIехьбоах шоай болх тха института специалисташа. Оаха дика кхетаду, комсаш лелаяра лоархIам укх гарггарча хана боарам боацаш лакхлургболга. Цу гIулакха эггара чIоагIагIа эшар — комсаш лелаерий къахьегама комплексни механизаци ярдуххьал цун хIара дакъа — лаьтта ахари мугIараштa юкъе культиваци яри, гаьнаш хьалкхаба хьокхийн бIоагIийн оттадар, пурх беши дом баьккхаи молхаш еттар.

Комсаш лелаеча эггара халагIа бола болх лоархIаш хиннаб массаза а комсий гаьнаш тIайоагIар. Дукхача мехкашка хIанз а тIехьа кулгашца беш ба из болх. Грузе цу халача гIулакха сага новкъостала еннай машин. Ткъовронг хьахоржилген тIайогIилгеn цхьана тардулуш йола къаьстта агрегат дагалаьцай юртбоахама Iилмай кандидата Папава Григоре.

Цо дагалаьцаноа IотIакхет цхьаькха, кхы кIезигагIча лоархIаме доаца кердадар — тIаегIа ткъоаронгаш кхею электростратификационни теплица. Къаьсттача автоматаша йиш хулийт стратификаце режимана управлять де. ХьалххагIе а даьча лоархIамегIа, кулгашца хьегаш дола къа юкъера цIендаь дIадаьккхача кердача теплицо хIара миллион ткъоврогн кхееча юкъагIа пхи эзар сомага кхаччалца ахча кходу.

Дика вIашагIъеллай комсий гаьнаш дIайогIа «ВП-2» яха машин. Комсий галгаши саьргаши дIадуверIаш хьалхагIа хинначарна юкъе «ВП-2» эггара хьалха белгалйоал болх хаддаьза беш хиларца. Цхьан сменагIа йиъ гектара тIа бе беза болх бий йоалл машин, шийна тIехьа нийса дIаегIача галгий мугIарч а дуташ.

Дукха ха йоацаш Грузе боахамашка духхьашха кхаьчай тIаегIа галгаш дIайогIа харшаш доахен лаьтта тIа хьокхен машин.

Дукха ха ялалехьа машинах шерра пайда эца моттиг корайир комсаш лелаерашта.

Комсий гаьнийн мугIараштa юкъе массе тайпара балхаш деш йолча машино сихха лаьтта шаьрду, овсар дIадоаккх комсий гаьна буха юхе гIоллара. Шозза сихагIа ду гаьнашта гIулакх.

Итт шу хьалхагIа довкъий босашка сомийн комсийн бешамаш дIайогIара деша къаьстта отдел вIашагIъеллаяр тха институте. Тайп-тайпарча экологически хьалашка, Грузерча хий дехкача а па дехкача а лаьтташка опытни участкаш дIаегIар. Хургда аьнна хийттар кIориг а долаш, докъха беркат даьлар экспериментах. Босашка дIаегIача комсаша 4—6 шу доаллашехьа а сом тела болабеш юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 80—70 центнер комсаш луш хиннай.

Укх тIеххьарча ханналца боса оагIошца лагIаш доахаш хиннача массазарча бульдозераша каст-каста хьагучадоахаш хиннад хьоанал йоаца лаьттан тIоанаш. Уж лагIаш доахача массе тайпара балхаш ду «ТАР-1» яха керда машин яхар довкъашка. ЛагIай хьисапе доакъош дара болх цкъа чакхъяьлча кхоачашбу машино, шийна тIехьа нийса кIаьдаш а харшаш а дуташ.

«ТАР-1» яхача лагIаш доахача машина вIалла тара а яц цхьаькха иззамо машин. Цун опытни образец хIанз кхашка тохкамбеш я. Из трактора тIа оттаеш а болх беча хана чIегилга тIа 10—12 сантиметр кIоарга цамцадаьккхача лаьттан тIоз юхебуташ а я. ЧIегалг йиъ метр шера хилча сахьата 150—200 погонни метр тIа болх бу машино.

ЛагIай хьисапе лаьттах чIегилгаш еча машинел совгIа кхы а массехк механизм дагалаьцай институте довкъий босашка болх бара. Къаьстта теркалъе йоагIаш я органически минеральни удобренеш тесса машин. Комсий беша лелаю культиватор хинначох хьаьнй чIегилга тIарча гаьнашта юкъе болх бу приспособленин массе оагIорахьа кIеж йохийташ догIан хьисапе хий детта аппарати. Шаьрача кхашка а 40 градус ирача довкъий босашка а болх байта йиш йолаш я из аппарат. Цу кердача хIамай халкъа боахама лоархIам боккхагIа ба нийслагIча пятилетка шерашка довкъий босашка дIаегIа комсий бешамаш тханцига пхи эзар гектарага кхоачаш хургйолаш хиларах.

Лаьтташ леладерий къахьегама комплексни механизаци яра даькъе лоархIаме декхар кхоачашдергда комсаш чуэца машинаш хьаяро. Цу тайпарча агрегата массехк вариант хIанзле а хьалхаяьккхай конструктораша, цхьабакъда, халахете а, хIанз укх сахьата царех цхьаккхе а эшшача тайпара яц. Мехаргйолча машина проект оттаелга дукха ха ялале вIаштIехьдаргда аьнна хет сона.

Давид ИМЕДАШВИЛИ,
АПН корреспондент.

АГРАРНИ КОМПЛЕКС БОЛХ БЕШ Я

Тамбовера пхийтта минута баххьал никъ ба Новая Ляда яхача йоккха йоацача поселке кхаччалца. Цунна йистте улл хьайбаш леладерий бIарчча городок. Из я шиъ шу совгIа ха хьалхагIа хьаяь аграрно-промышленни объединени. ХIара денна 40—50 тонн дулх дIакхукьийт укхазара потребителашта.

Городок территоре тIа да тхо. Эггара хьалха, бIарг тIаотт боарам боацаш чIоагIа цIена хилара. Асфальт йилла наькъилгаш, баьццара аллеяш, Гобаьккха мел дола хIама нийсдаь, тоадаь шийн метта дIаоттадаь да. Деза ди долаш санна кийчъяьй керттера корпус. ЦIеча кирпишках деттача пенашта юкkъе гIолла хозагIа хетийта кIайча кирпишкий оаса бахийтаб гIишлонхоша, цудухьа гаьнара хьежача бIаргагу из догам. Дукха хьайбаш чухош помещене чу, шийн бустамашка диллача массазарча свинарникачул дукхагIа йоккхача заводской цеха тара я из. ЦIи а я цун шийн тайпара: свинарник-автомат. БIарг локкхача къаьсттача залера (кхыча нахе бокъо лац свинарника чу дIачубаха) помещене дIачухьеж тхо, механизмаша болх мишта бу, хьайбаша фу леладу зув оаха.

ДIаьххача мугIарчегIа латт станокаш. Итт мугIарах хIаранеца 68 я уж. Хаьашкеи йозалген хьежжа хIара станока чу 20—25 хуркс йоалл. ХIаьта ерригаш а цхьан тхов кIал цхьан ханна кхоабараш 15.000 я уж. Эшшаш йола микроклимат чулоаттаеча тепловентиляционни установкаша цхьан боарамагIа ду тата мара доацаш сатийна я помещене чу.

Дукха эзараш хьайбаш юкъе долча цу Iула доал деш масса саг ва? Верригаш а пхи саг. Цхьабакъда массазара бараш санна бола хьакхарч лелераш бац уж, чоалханеча механизмашца, автоматикаца гIулакх долаш бола операторащ ба. Цар массане а технически образовани я, техникумаш, училищаш яьхай. Масала, Лежиев Валерийи, Шарапов Виктори специальностагIа телемеханикаш ба, Неермолов Виктор — техник-электрик, Гольц Петр — электромонтер. Цу йоккха йоацача коллективана кулгалдеш я цеха начальник, зоотехник Журавлева Валентина. Операторех хIаране лелабеш шиъ мугI ба, вешта аьлча кхо эзар гаргга хьайба.

Неермолов Виктора, кхуц долаш аьъ хеташо, бIаргсаьнаш доахкаши спецовка ювхаши волча зIамсаго дийцар:

— Кулгашца болх бе безаш кIама дац тха, хала мел дола балхаш механизмаша ду. Тха йовкхо — хьадда распорядок лелаяр, автоматикага хьежар, дозатораш — доакъар дехкаргаш — шоай ханнахьа нийсъяр. ХIаьта хьайбашка хьежа, цамогаш хинна е дегIа ца доагIаш диса хьайбаш хьакъестадеи кхыта станокашка дIачуувттадеи дезаш-м ма хулин.

Операторске, доакъараш тергашта автоматически управлени еш йола шкафаш чулаттача къаьстта кийчъяьча помещене дIачудуг тхо Виктора. Шоай программагIа цар шоашкара хьаллотаю сердал, «РКА-1.000» яха доакъараш автоматически дIадехкаргаш. Цу ханна дукха эзараш хьайбаш юкъе долз Iул пхьатарра когаш тIа ураотт. ХIаьта бункерашкара гранулированни доакъар трубопроводашка гIолла дозаторашка доде. Уж хьалйиза яьлча, кормушкана меттел долча ий тIа Iойоассаю. Деннеи бийсаннеи пхеза кхоаб хьайбаш — хIара дий сахьат массаза доал, 1 сахьати 20 минути йоакх хIама дуаш. Цул тIехьагIа сердал дIайов. Помещене чу сатем отт, хьайбаш тхьайса дада.

Тепловентиляционни установкай новкъосталца помещене чу даим керда фо лоаттаду. Помещени кхох цIенъяра, из вIашкатохара, цунах пайда эцара балхаш дерригаш а механизаци яь да.

Экономически хьоххамаш миштад свинарника-автомата? Аграрно-промышленни объединене керттерча экономиста Окалева Надеждас укх тайпара справка лу. Соахка чуоттаяь кхаьба араьккхай 51.153 центнер еза 46.599 хьакха. Дерригa тIаккхийтта дулх 29.608 центнер хилар. Кхаба чуоттадеча хана юкъера дозал 40—45 килограмм хул хьайбай. 115 ди даьнначул тIехьагIа 110—115 килограммага кхоач уж, цул тIехьагIа заготовительни пункте дIадохьийт. Цхьа центнер дулх тIаккхетийтарга дIадода 0,7 сага-сахьати 5,7 центнер доакъара единицаши. ХIаьта цунга бода мах — 41 сомн 38 кепиги. Юххера а, цхьана лаьрхIача хьахур ер да: 2.845 эзар сома пайда баьб. Свинарник хьалъярген кийчъяргез дIа мел дахар (1.638 эзар сом) шу а далалехьа юхаметтаэттар.

Докхий толамаш доах доахан чуоттадаь кхоабача цеха болхлоша а. Укхаза а иштта механизаци яь да дерригa хала балхаш.

Соахка Тамбовски аграрно-промышленни объединене коллективо паччахьалкхенга 32 эзар центнер бежан дулхи 45,5 эзар центнер хьакхий дулхи дехка а дехка, 4,5 миллион сома пайда баьб.

Сел дукха ха йоацаш Новая Ляда яхача поселке цхьаькха а хьалъяьй доахан чуоттадаь кхоаба йоккха комплекс. Цун коллективо шерра пайда эц хьайбай боахаме, цу даькъе свинарьнике-автомате а, халача балхашта механизаци яра Iоаьча опытах. Доахангеи уж кхабара процессагеи хьожаш хургья телевизионни установкаш. Кердача предприяте ялх лини хIанзле а болх бе йолаеннай. Ерригаш а цхьан тхов кIал кхоабаргья 10 эзар сыргIилг. Цу дерригача балхех лоархIавергва 35—40 саг.

Михаил СЕСЛАВИН,
АПН корреспондент.

МОСКВА, СССР ВДНХ хьагойташ я керда экспонат — НИИА-А458 моделагIа йола автопоезд. УАЗ-469 яха автомобилаш дика тоадаьча наькъашка гIолла дIа-хьа кхахьара хьаяьй из автопоезд.

6.400 килограмм мукъ айбеш йола автопоезд латт ЗИЛ-130 яхача тягачахи фургона хьасаперча йиъ автомашина чухошача прицепахи.

СУРТА ТIА: автопоезд.

В. ЯНКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Шерра даьржад силос Iалашъяра балхаш Сунженски района Ленина цIерагIча колхозе. Болх бе йиш йолаш денача хIара денах бизза пайда эцаш къахьег силоса хьажкIаш хьокхаш боахкача механизатораша Бутаев Ризвана, Кукаев Iисас, Замотханов Вахида, Киршикаова Хамроя. Цхьа ди дIадахийтац цар шоай балха нормаш дикка тIехкхоачаш ца еш.

СУРТА ТIА: Сунженски района Ленина цIерагIча колхозе силоса хьажкIаш хьокхаш я.

С. ХАКИЕВА сурт.

ДОТТАГIАЛА ГIИРС

Юккъе гIолла чакх а даьнна масса Прут хьидла додача, шин чхарана юхе, дукха ха йоацаш а тIехьа гIар-тата доацаши сатийнеи хиннача метте, тахан кхехкаш латташ болх ба, бетони металли тIадувхаш латт хий бердашта. Станционни узела котлована чу да тхо. Соца къамаьл дераша — проекта керттерча инженера Савельев Валентинен СССР Гидроводхоза балха проект оттаьча группа кулгалхочо, Измайлов Сергеен — дувц:

— Советски румынски болхлоша хьалъеш латтача «Костешть-Стынка» яхача гидротехнически комплексана юкъейоагIа пойменно-русловни плотина, гидростанци, водохранилище. Советски румынски шин энергоблоках латташ хургья гидроэлектростанци. Цу шинне а шиз цхьана лаьрхIача 32 эзар киловатт, хIара оагIон 16 эзар киловатт хургба. Плотина пена чу тохаргда кхо миллион кубически метр лаьтта. Инженерно-геологически хьалаш чоалхане хиларах массехк мероприяти чакхъяккха еза тха ши-шегIа эшалуш дола хий соцадар духьа: гидроузла бух тIа цементационни тIоа билла беза чакхбаллалца, хIаьта иштта скважинаш яха а еза. Уж балхаш дара 500 эзар кубометр бетон эшаргья.

Советски даькъа тIарча дерригача гIирсашка 70 миллион сом тIоргда. Цунах 30 миллион сом гаргга водохранилища бух караберзабарга бода — хий тIахургдолча моттиге баха нах кхычахьа дIабахийтарга, керда ялх юрт хьалъярга, моттигерча колхозийн промышленни предприятейн доалахьара производственни гIирсаш кхычахьа дIадахьарга. Вож юхедиса 40 миллион сом гидроузла шийн мах хургба.

Советски бердагахьа кхо эзар гектара тIа оттадергда водохранилищо хий. ХIанз цу моттигера кердача моттиге дехьа ягIача юрташта, керда хьалъяьча чуIеча цIеной комплексашта гаргагIа хургдолаш дIададахьанза даргдоацаш да 2.400 гаргга чуIа цIенош. 35 километр гаргга йIаьха водопровод юлларгья. Цо йиш хулийтаргья гонахьарча юрташта хий дукхагIа лоаттаде. Хьалъе лаьрхIад керда школаш, бытовой культурни учреждениеш.

— Укх шера, — йоах «Днепрострой» яхача гIишлош еча управлене начальника П. Осадче, — тха коллективо пайда эца беза ялх миллион сом совгIча капиталовложенеех. Гидроузла эдаанеца кIалхара котлован йоакхаргйола моттиг нийсъяь даьннад тхо, хий Iаьржа деча тIададргдоацаш берд оттабеш да тхо цу участке, аьшка гIовраш а теха чIоагIъю из. ГIирс хьалбеча тIаккхухьа металлоконструкцеш, бетон, ккыйола гIишлой материалаш сехьаяхара, ханна эшаргдола тIий тилла доалаш доакк тхо Прута хIагIолла.

Производственни база юллаш латтача аьрда оагIорахьарча берда тIара продукци тела йолаеннай хаддаза болх беш йола бетонни завод. Шийн берригача низаца болх бе йолаялийтачул тIехьагIа сахьата 30 кубометр бетон телалургья цу автоматизированни предприятега. Лоаллаха хьалъэттай гидрогIишлонхой поселок. ЧуIеча цIеношца цхьана урагIъяхай бытовой гIулакхаш деча комбината, детсада, тика, медицински пункта зданеш.

Хьалъеча гидроузлах баргболча пайдах дувцилга дийхар оаха вIашагIъйийнача советско-румынски комиссе членагара, Молдавски ССР мелиорацен хий боахамен Министра хьалхарча заместителагара Олексич Виталегара.

— Прута гонахьарча лаьтташка хий дехкара проблема къоастае гIерташ тхоай румынски коллегашца оаха болх бу дукха ха я. Оаха цхьана хьалбу гIирс лоархIаме хилар гуш да. Лаьтташка хий дехкарал совгIа цо новкъостал дергда дIайийна хIамаш Iаьржа ухача хих лоравра проблема къоастае а, нах баха моттигаши промышленни предприятеши хийна Iалашъе, гидроуалана лохехьара Прута тIа гIолла кемаш лелара хьалаш тоаде. ТIаккха, юххера а, хIара шера 130 миллион киловатт-сахьат электроэнерги тергья станце.

Владимир РАССТРИГИН,
АПН корреспондент.

ЧИЛИ, 11 СЕНТЯБРЬ. ШУ ДАЬННАЧА ГIОЛЛА

ЦIаккха а тIера ца йоалаш чилийцашта тIалатт автомата юхьиг. Дийнахьа а бус а. Мехка ерригача территоре тIа — Кордильерера форда йистошка кхаччалца. Автомат лак оза мара ца дезаш кийча я масса а. Массаза а ехк йизза...

Соахка 11 сентябре-денз дIаляьнача мехка тара я Чили. ТIема хунто № 5 йолча указага хьежжа хьакхайкадаьча «тIема ханарча законегIа» нах цун халкъ. Нагахьа санна «чурча кхерамаленна», кхерам тIабессаб аьнна шийна хийтача, серз детта доладе бокъо я хIара салтечун. Инарала Пиночета цкъа санна дуккхаза а хьакхайкадаьд, хунто лерхIарех керттердар «чилийски халкъа юкъера политически идеяш дIайоахилга» хилар. Реакционни переворот яьча хьалхара шу дизара патриоташта духьала кхы тIа а чIоаггIа репрессеш йоляярца, лувцаш нах чубеххкарца накъайода хунта. Сантьяго газеташа деча хIамегIа, аллха цхьан августовски бийсанна чилийски столица тайп-тайпарча районашкара лаьцар 500 совгIа саг. Укх тIеххьарча кIирашка набахтенашкен концентрационни лагерашкен чукхессав 12 эзар совгIа чилиец. Деррига халкъ цхьа барт а баь гIаттар кхераш болча фашистски инаралаша къайлахьаш террора политика дIахо а лелае шоаш дага хилар.

11-ча сентябра ди хьатIаотташ ший солдафонски цхьаникъ болаш волча ше хьакхайкаваьча «къаман лакхехьарча кулгалхочо» хьайовзийтар хунта планаш. Путчисташа йохаяьча Ла-Монеда яхача дворецаметтел йолча Диего-Порталеса резиденце журналисташ гул а баь, Пиночета хьакхайкадир: мехка ерригача територе тIа хаьда йоаццача хана дусаргда чрезвычайни хьал, «чурча тIема» хьал, хIаьта иштта комендантски сахьат а. Экономически хьал «лартIадаллалца» йолча хана, белгалдаьккхар цо, граждански Iаьдал отталара хьакъежьа цхьаккха къамаьл де а хьаштдац.

Цхьабакъда къизача режимо Чиле экономика толхаяьй. Геттара лохъеннай промышленни производства объем, эшалуш боагIа юрта боахам. Предприятешта денационализаци еш а уж моттигерчен кхыча мехкийн капитала викалашта дIателеш а, заводийн рудникийн даьшта компенсаци теххаш я хунта. Цу цхьан ханна, «Жеркурио» яхача газето даьча мукIаралах, тIема правительство Iаьдала керте латташ баьккхача укх 12 бетта ши эзар процентага кхоачаш лакхъеннай инфляци. Юха ца къовлалуш IотIадетталуш латт продуктай маьхаш.

Болх боаццаш бисача къахьегамхошкен цар дезалген моцал я. Политически гIулакхашта бехке ба аьнна бахьан а даьккха балхара дIабаьхаб бIаьш эзараш болхлой. Из ди тIаоттаргдолаш да пачхьалкхен аппаратерча 100 эзар совгIча гIулакхерча сага а. Экономически пресса кIал ниисбеннаб чилийски ахархой а. Лаьтташ царгара дIа а даьха латифундисташта дIаденнад. ТIа-тIа халагIча хьал тIа отташ латт кагий собственникаши ремесленникаши.

Хунто хьакхайкаяьча «къам юхаметтаоттадара» программо, мадарра аьлча, къам дохарга, халкъа духьаларча, гуччахьа фашистски доала системага вуг. Ший хIара интервьюцен къамаьл массаза дун дувц Пиночета: мехкара гIулакхаш «геттара вIаштIехьа да» яхаш. Цунна вIаштIехьа да парламент дIаяккхар, партеш лелхаяр, политически гIулакхаш дехкар, эггара реакционни дарашкара дIа мел ниххка газеташ дIакъовлар. Хунто, мадарра аьлча, ший халкъа духьала тIом болабаьб. Ши бIаь хIана яц аьнна йолча концентрационни лагерий Iаьржа кIигаш тIадийшад Чиле дегIа тIа.

«Зуламашца къовсам лоаттабу» яхаш бахьан а доахаш низаш деча разведывательни управлене камерашка чубехк кхы тайпа уйла йолаш мел бараш. Репрессей машин, процессаш шоашкара хьадага а лувцаш уттаяр санна, бокъонца шаьръяьи юха ца соцаш болх беши я. ХIаьта набахтенашкара арабоах Чиле эскара командующи инарал Рене Шнейдер вувча дакъа лоацаш хинна Бульнес санна бола эггара бIехагIа реакционераш.

ХIанз шу дала доал аьрдехьарча партей кулгалхойн Халкъа цхьоагIон правительства министраша тIема Iаьдалаша набахта боахкабу. Царна еш йола суд хунтана шийна ю суд а хинна дIаоттар кхераш, процесс дIайолалургйола ди белгалдаккха лоархIадац фашистски низаш. ХIаьта хIанзарчоа, Сантьяго дувцачох, «бехкий баьхьанаш» гулдаь доалаш латт. ХьалхагIе а дагалийца харц бехкаш — «коррупцегара» даьнна «паччахьалкхе йоккарга» кхаччалца тIаккхувхкаргда патриоташта.

Кийчъеча судебни фарса маIан миштад ховргда укх фактага хьежача. Ше гадоаккхачоа кхыметтел тIа а витавац Iаьдалаша Луис Корвалава защитникал шийна дIатIайица е испански адвокат Руис Хименес а, е кхыбола адвокаташ а. Чилийски военщино, укх деношка Хименеса хьа ма кхайкадарра, суде защитник лаца а бокъо лац Луис Корвалана.

Цхьабакъда «вIаштIехьа гIулакхаш» яхаш хьакхайкадерашта духьалбаьннаб миллионаш чилийцаш. Хьалаш Iалаьмате хала доллашехьа а, дIахо къовсам лоаттабу Халкъа цхьоагIон парте. Деррига демократически низаш кхотаде дезаш дола «Унидад антифасиста» яха газети «Либерасьон» яха журнали подполье арахеца болабеннаб коммунисташ. ХIара денна листовкаш йоаржаю Сантьяго. Законо забастовкаш йийхка йоллаше а, дIадахача шера, тIема хунта диктатурана духьале еча Организаце сведенеегIа, 75-нел кIезигагIа йоацаш болхлой массови выступлени хилар мехка.

Чилийски халкъагахьа да Чиле паргIатон демократни юхаоттаяра тIехьалатта дунен тIара деррига прогрессивни низаш. 11 сентябрь мехка исторена юкъе Iаьржа ди а хинна дIаэттад. Цхьабакъда цхьаькха а да сентябра ди. Из 17 сентябрь, кортамукъален Ди. Машар безаш мел болча нахана цхьана чилийцаша машар бергбац Пабло Нерудас «халкъа истори бIехдераш» аьнна цIи тилла болча изувераша из ди дIадоадарца.

О. ТРОФИМОВА,
АПН комментатор.

ПОРТУГАЛИ: КЕРДАЧА ВАХАРА ХЬАЛХАРА БЕТТАШ

Бинъ бутт совгIа ха яьннай Салазара — Каэтану фашистско-полицейски режим дIаяьккхача дийнахьа денз. Колониальни «империе» гаргаш тIа хьахулаш латт керда Португали. Дукха хIамаш хувцаденнад мехка цу хана денз. ДIаяьхай Къаман собрании мехка гучахьа хьалха цаI мара йоацаш хинна фашистски партин —, халкъа гIулакхий Къаман болам. Щенъяь дIаяьхай «Португальски легион», «Баьццара кочамаш», «Инфантес», «Лузитос» яха фашистско-милитаристски организацеш. Ахаш хIана бац аьнна бола салазаровски ПИДЕ охранка болхлой лийца чубехкаб.

Кер биззалца паргIата фо чуувзаш доккха са доах халкъо. Ах бIаь шера гаргга яргйоацача демократически бокъонех баьха хиннача португальцаша паргIаттен хьийарен дакъа лоац политически дискуссешка, тайп-тайпара организацеш а еш вIашагIбетталу, лувцар а ца кхераш политически литература деш. Дика дIайодаш латт общественни политически вахара демократизаци яра процесс, паччахьалкхен аппарата чистка яьй. Фашисташа оттабьраша кхы тIахьожам лоаттабац профсоюзашта.

16 июле вIашагIъелла Португале шоллагIа ханна йола правительство эксплуатаци дIаяккхара, экономикен финансаши лертIаяхара, къахьегамхой материальни хьал тоадара тIадерзадаь гIулакхаш цакхдоахаш я. Белггала аьлча, укх гаргтарча хана дукха дезал барашен балха боацараштен пособеш лакхде а пенсеш тIатоха а дага я правительство. Массехк категорех болча болхлошта алапеш тIатехад.

Кхетадеш да, бинъ бутт — къонача Португальски республика 25 апреле яхача фашистски режимагара шийна тIехьаленца кхаьча Iалаьмате дукха проблемаш къоастае вIаштIехьдалара геттара кIезига ха йолга. Мехка экономически хьал кхы а халагIа да. Платтежни баланса дефицит 6 миллиард эскудол тIехъяьннай. Цу тIа а, къен кIезига дегIаенеи хиннача Португале къаман бюджеташ 45 процент совгIа чуувзаш хиннача Африкерча колониальни тIемашка дIаахийтад Iалаьмате дукха рузкъа.

Халонаш эшаяр духьа цхьан юкъа маькха, шекара, шурийна, хIаьта иштта химически удобренешта, доаханна телача доакъараштa, доагора маьхаш тIа ца техача яьнчаяп ханна йола правительство. Алапеш лакхделга а цхьан юкъа юхасоцаде лаьрхIад цо.

Дуккха а дуккагIа болча къахьегамхоша кхетадеш дар мохк дегIабара хIанзарча этапе данза даргдоапен ниiса лаьрхIаи уж гIулакхаш. Цкъабакъда кIезига сакхетам бола цхьабола болхлой духьаллбаьннаб парна. Цудухьа цунах пайда эца сихъелар хIанз а, къаьстта экономике, чIоагIача позицеш тIа латта реакци. Мехка экономически халонаш тIаоттае, социальни довнаш юкъедекха аьттув болаш йола ха тувлаялийтац реакце. Арахьара хьал ца лоацаш йоаца моттигера контрреволюци ший тийшача балха гIулакхаш ца «Герзашцарча низий боламцара» халкъа барт бохабе а тIаккха, халкъ шийна карагIдаьннача демократически хIамаех а даьккха, мохк фашистски доала юха кIалдига а гIерт.

Эхь тIакхоачадеш йола фашистски тIехьале — колониализми колониальни тIоми — кхы юхайоагIаргйоацаш щенъяь дIаяккха лаьрхIад кердача Португале. Демократически Португале кулгалхоша шаьра кхетаду, тIема гIулакхашка Iалаьмате дукха рузкъа дIаахийтаро мехка экономически хьала Iалаьмате чIоагIа Iоткъам белга, бахача наьха вахара боарам тоабара тIадерзадаь гIулакхаш юхадоахилга. Уих шера 10 сентябре денз ший лоIамера паччахьалкхе а лаьрхIа официально бакъъяь тIаэцаргйолаш я Гвиней-Бусау республика. Иштта бакъъяь тIаэпаргйолаш я ший лоIамера Анголен Мозамбики.

Хьалха хиннача «фордал дехьарча территорешта» тIера колонизаци сихагIа дIаяккхара тIадерзадаь правительства чакхдоахача гIулакхаша дорха згIазал хьоаяьй реакционни гIозарий. Колониальни тIом соцабара уйла уж африкански мехкаш мукъадалийтара моастагIий дорхача духьаленна тIаIувтталу. Кхыча мехкий информационни агентстваша хоам бу португальски поселенцех болча аьттехьарча экстремисташа цIур юкъе а белла Анголен Мозамбикен болабеннача кегарах.

Реакце ший тийша балхаш чIоагIагIа доладар бахьан долаш фе хилара халкъ тIахьех португальски коммунисташа, демократаша, мехкарча берригача прогрессивни деятелаша. «Реакционерий провокационни гIулакхаш юхатоха деза ха хьатIаккхаьчай, — язду «Аванте» яхача компарте органо. — Дуккхача факташа хьахьокх, Контрреволюци паччахьалкхен переворот яр духьа къайлагIа барт вIашагIбеккаш хилар. Цун маIан хургдар вай даьхе паргIатьяьнна баьккхача массехк беттах дуккхача наьха синош дIададалар».

Шийна карагIдаьнна демократически хIамаш лораде бокъонца лаьрхIа дола португальски халкъ фе хьеж реакце тийшача балхага. Португальски революце кхелашта бехктокхаме долча укх деношка шоай мугIараш чIоагIагIа кхотаду, «Герзашцарча низий боламцара» халкъа цхьоагIо чIоагIъю патриоташен антифашисташен, Португале ерригача прогрессивни общественносто. Из, дIаяхача событеша хьахьеккхача тайпара фашизмана а чурчен арахьарчен контрреволюце низашта я духьаларча къовсаме толам баргхиларах бола боккха тешам ба.

Луис СЕРРАНО.
(ТАСС).

АльпинизмагIа йола СССР чемпионат геттара чIоагIъеннай хIанз.

Ахкан спортивни сезонаца нийслац из, лоамашка тIехьагIо бара йIоахлац — гуйран юхьиг а дIалоац цо.

«Буревестник» яхача студенчески общества альпинисташта тIеххьара массехк сезон къаьстта белгала я. Вай альпинизма Iомаю шоллагIа професси: Союза чемпионате дакъа лацалеьа студенчески спортобщества кхараш тIа бувлача альпинистий отрядо массехказза кхоачашдаьд Нурекскии Токтогульскии ГЭС-аш хьалъечара моалханера балхаш.

Укх аьхки студенташ-альпинисташ дIаболалу моттиг хилар Токтогульски гидростанци хьалъечара Кара-Куль яха поселок. «Буревестник» яхача спецотряда общества сурта лак чIоагIдеш йола из тайпа кхы йоаца здани хьалйир, цигара Памире, — пик Коммунизма яхача дIаяхар из.

Атта йоаца маршруташ хержар спецотряда спортсменаша мехка чемпионате. Цхьан группо (свердловчанин, спорта мастер Сергей Ефимов кертеволчо — Ахмади Донишa (6666 метр) вIугала тIа бовла лаьрхIад къулба малхбузен пена тIа гIолла, хIанззалца саг ца вахана гIолла. Группаца ба — Свердловскера, Фрунзера, Кара-Кулера альпинисташ.

Вож команда «Буревестник» яха ДСО Централни совета я — кулгалдеш мехка спорта массехказза мастер вола Москвера Валентин Божуков а воллаш Iилтай Академе дукъ тIа гIолла: «пик Калинина — (6585 метр) — пик Коммунизма (7495 метр) гIайоалаш я.

СУРТА ТIА: спецотряда альпинисташ пик Коммунизма районе тренировкаш еш ба.
С. КУЗЬМИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

Кареле литература денош—Нохч-ГIалгIайчухь

Самардийнахьа дукха нах вIашагIкхийттабар Грознерча аэродроме. Карелерча хььашашка моаршал хатта баьхкабар республика творчески интеллигенце викалаш.

Iохов самолет, цу тIера Iобовл беза хьаьший — переводчица къаман фольклор дика довзаш йола Э. Тимонен, Кареле писателий союз вIашагIъеллерех вола У. Руханен, поэташ А. Титов, Р. Такале, И. Костин, КПСС Карельски обкома культура отдела заведующи А. И. Штыков. Укхаза ва хьалхагIа хьакхаьча вовзаш вола Кареле писатель а общественни деятель а А. Тимонен. ДIайха моаршал хоатташ, тIаэц фусамдаьша вежарашха йолча Карелера хьаьший.

Хьаьшашка моаршал хоатташ къамаьл ду Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела заместитела Н. К. Байбулатова.

— Вай мехка, — аьлар цо,— дерригача советски вахара оамал а хинна дIаэттад вежарацха долча халкъашта юкъера культурни буззамаш. Тахан вай тIаэц Карелера писателаш. Из вайна доккха цIей да. Хьаьшашта безамен цар кхоллама балха пайданен йолаш чакхъяргья аьнна хет цар вайцига йоаккха ха. Карелера доттагIий вIашагIкхетаргба вай столице а районашка а болхлошца, колхозхошца, творчески интеллигенцеца.

— Тхо эггара хьалха даьхкад Нохч-ГIалгIай республике, — аьлар фусамдаьшта баркал оалаш къамаьл даьча А. Н. Тимонена. — Дикь шу хьалха тхо долча хьоашалгIа бар Нохч-ГIалгIайчен писателаш. ХIанз тхо шуцига да. Тхона чIоагIа лов вай шин халкъа юкъера доттагIал кхы а чIоагIдалар.

Пионераша зизаш делар Карелерча хьаьшашта.

А. АЛЕКСАНДРОВ.

СУРТА ТIА: аэродроме хьакхаьча Карелера хьаьший.
В. ЕЛИЗАРОВА сурт.

* * *

Селхан 1-ча Мая цIерагIча саде хилар Нохч-ГIалгIайчухь Кареле литература Деноаш дIадоладара хетаяь сайре. Лоацца къамаьл а деш хьаьшашка моаршал а хоатташ, сайре хьайийллар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретара М. О. Бузуртанова. Цо гулбеннараштa дIабовзийтар хьаьший, хIаране цIераш а йоахаш.

Хьаьшашка дIайха моаршал хоатташ къамаьлаш дир йоазонхой союза правлене председатела Р. С. Ахматовас, Грознерча химкомбината аппаратчица Н. Н. Криволаповас, университета студентка Е. М. Матиевас, Лермонтова цIерагIча театра артиста Л. С. Куклина.

Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошта баркал оалаш къамаьл дир хьаьший кулгалхочо А. Н. Тимонена.

Гулбеннараштa шоай произведенеш йийшар хьаьшашa. Вайнахья меттала яьха Карелерча йоазонхой стихаш йийшар Нохч, ГIалгIайчен йоазонхоша.

А. БАСИЕВ.

КНИЖКАЙ ТАРХЕ ТIА

Керда книжкаш арахийцад Нохч-ГIалгIай книжкай издательстве. «Сионистий тийшаболх» яхаш да А. А. Ковалева брошюра. Цу тIа авторо гучайоах дунен халкъашта юкъерча сионизма Советски Союзерча жугатий къамах болча къахьегамхошта духьала лелаю антисоветски идеологически диверсеш. Брошюра яздаьд моттигерча бакъдарий ларда тIа.

Юртбоахама къахьегамхошта лаьрхIа да «Хий дуллар — лаьттах пайда эцилга тоадара лоархIаме торо я» яха книжка. Цун автораш ба Грозненски тохкама-мелиоративни станце Iилман болхлой. Книжка тIа ювц харшех хий диллар, хий дуллаш кIа, дута кхедар, догIан хьисапе комсашта хий тохар, хий дуллаш даьгIенаш вIаштIехьъяхар санна Нохч-ГIалгIайчен юртбоахама лоархIаме оагIонаш. Моттигерча материалах язъяь я книжка тIара еррига статьяш.

ГIалгIай меттала арадаьннад къонача автора чов. Кодзоева «Тхо — гIишлонхой да» яха книжка. Таханара вахар дувцаш я къонача поэта стихаш. Цар турпалаш майра духьал отт дIаяхача замах юхедисача зуламеча гIулакхашта.

«Школьни библиотека» яхача серех арадаьннад Н. Чернышевске «Фу дергда?» яха книжка.

Уж деррига книжкаш эца йиш я «Книготорга» тикашкен кноскашкен.

Н. ЛУПОРЕВ.

ЗАКАРПАТЬЯ МЕБЕЛЬЩИКАШ БОЛЧА

«Баьццарча дошо мохк» аьле оал каст-каста Закарпатьях. Областа пхе даькъах дикь дакъа дIалдац листта тIаьнна корсам, пхьи, кхы тайпа хьу тIайолча лоамаша. Укхаза болх беш я 16 хьункомбинат а 13 мебельнии хьуихимическии предприяти а.

ХIанз овдангара дена эргаяккха кийчъеш я цхьан цIенна лаьрхIа «Нарцисс» яха 9 эзар мебельни набор шера воахецаш йола Хустски мебельни комбинат. Керттерча производствана реконструкци е йолаяьй, болх бе йолайолийтаргья керда автоматически линеш. Цо йиш хулийтаргья комбинате къахьегама еш йола механизаци 92 процентага дIакхоачае. Цу цхьан ханна кийчъеш я керда, дунен стандарташка хьежжа йола мебела моделаш.

Йоккха коллектив я хIанз комбинате къахьегаш. Производство шеръеш хилараx керда квалифицированни кадраш эшаргья.

— Кадраш йолаш я тхона, — йоах комбината директора Магочий Федора. — Хустски хьунтехникумон промышленно-технически училищан специалисташ кийчбу ерригача Закарпатья хьуни хьу чакхйоахачен промышленноста. Къахьегамен салаIарен хьалаш дика хиларо тIаувз кагирхой, гIад а бахе боагIа уж тхо долча балха.

— Интернациональни я оал тха комбинатах каст-каста, — йоах дIахо Магоче. — Алац цхьа бахьан доацаш-м. Болхлоштен гIулакхерча нахан юкъе — 12 къамах бола нах: украинцаш, эрсий, румынаш, венграш, кхыбараш. Вежарий цхьа дезал санна дахаши къахьегаши да тхо.

Владимир ПОПОВ,
АПН корреспондент.

ШахматегIа йола СССР сборни — цунна чуйоагIаш я дунен чемпионка Нона Гаприндашвили, из цIи яккхара тIакхуваш йола дунен халкъашта юкъера мастер Нана Александрия, мастераш Ирина Литвинова — Iомабалара тренировка е (шаьрбала) Боржоме вIашагIкхийттай.

Сборни команда СССР заслуженни тренера Александр Константинопольскен тренер гроссмейстера Айвар Гипслисен кулгал а деш советски шахматисткаш кийчлуш я сентябрь бетта юкъе Колумбе хургйолча Дерригдунен кхалнаьха шахматии олимпиадага.

СУРТА ТIА: парти йоаккхаш ба (аьрдехьара аьттехьа) Н. Гаприндашвили, мастер В. Константинопольский, мастер Н. Александрия.
ТАСС фотохроника.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

I ПРОГРАММА
10 сентябрь

9.00 — Передачай программа. 9.05 — Босбола телевидени. Iуйранара гимнастика. 9.20—Кердадараш. 9.30 — Босбола телевидени «Кинонякъбархой клуб». 10.30 — Саперо. «Хилдапза» яха телевизионни спектакль. ЦхьоалагIа дакъа. 15.25 — Передачай программа. 15.30 — Босбола телевидени. «Дуне дизза малх ба» яха телевизионни документальни фильм. 15.45 — «Эрсий фаьлга» яха литературах йола передача. 14.20 — Iалам довзаргда вайна. 16.45 — Босбола телевидени. «Объектив». 17.15 — Къонал эфире я. Социалистически Къахьегама Турпала. СССР-а Лакхерча Совета депутата, КПСС-а Централни Комитета члена, Краснодарски крайя Усть-Лабински района «Кубань» яхача колхоза бригадира Клепикова пресс-конференци. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — Босбола телевидени. ХIара сурта тIа малх ба. 18.30 — Тюменски мехкдаьттахойх йола телевизионни очерк. (ЦхьоалагIа передача). 19.00 — Киножурнал. 19.10 — Пятилетка дикагIа шу. Веденски района къахьегамхой планаши гIулакхаши. 20.10 — Саперо «Хилдапза» яхача телевизионни спектакла премьера (шоллагIа дакъа). 21.00 — Ха. Информационни программа. 21.30 — Босбола телевидени. «Известия» газета приз яккха хоккеях йола Дунен халкъашта юкъера турнир. Советски Союза сборни — Финлянде сборни. Перерыве «спортлото» тираж. 22.50 — Кердадараш. Передачай программа.

II ПРОГРАММА

18.00 — «Нохч - ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсийн гIалгIайн меттала). 18.20 — Документальни фильм. 18.30 — Юртара вахар (нохчий меттала). 19.00 — Босбола телевидени. «Художественни гимнастика мастераш». 19.45 — Босбола телевидени. ДIалокх дунен халкъашта юкъерча конкурсий лауреата Гилельса. 20.10 — Шоана, бераш. 20.20 — Лерг воаца турпал. Островский ваь 70 шу дизарга. 20.35 — Киножурнал. 20.45 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала).

РАДИО

10 сентябрь

6.30 — «Юртара Iуйре» (эрсий меттала). 7.20 — Республикански газетий обзор. 8.25 — Ленинах. Даьхенах, партех дола иллеш (гIалгIай меттала). 16.00 — «Участкови». яха Шовхалбиева корреспонденци (гIалгIай меттала). 16.15 — «КIоарга бурув детта мастераш» яха передача (нохчий меттала). 16.30 — Халкъа тIахьожам дIахьош ба. ХьажкIаш лораеш халкъа тIахьожамхоша беча балха хьакъехьа (нохчий меттала). 16.45 — КПСС-а XXIV-ча съезда сопамаш кхоачашде. Мехкдаьттан хIара тонн яккхара тIехьа (нохчий меттала). 18.00— Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллен Грознем хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йолцаш, малхбоалехьара секунде 3—7 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хилен фегара температура республике гIолла 23—28, Грозне 26—28 градус йIовхал йолаш хилен тарлу. 10 сентябрера 13 сентябре кхаччалца хувцалуш морхаш а йолаш, лоадама йоачан а йоацаш, хьалхарча ах юкъагIа цхьаццайолча моттигашка дохк а доаллаш, малхбоалехьара секунде 5—10 метр чIоагIа мух а хьекхаш ха хила а фегара температура бийсашка 10—15, деношка 22—27 градус йIовхал йолаш хила а тарлу.

Метеостанци.

ФЕХИЛА

Пассажираш дIа-юха кхувдилга хьалхагIа а санна уизаре да республике.

Ер кIира доладеннача юххье Шаьлера гаьна йоаццаш тIакIалтIа яьннай ЛАЗ-695 яха рейсови автобус. 52 саг хиннав цу чу. Из авари хиннача метте ворхI сага тайп-тайпара эйпаш даьд.

...Йоачан йолаш Iуйре яр из. Никъ а, цун йистош хIаьта а, лувжаши кхерамен хиннай. Цу хьалашка чIоагIа терко иолалуши лоралуши хила везар водитель. Йодаш йола автобус аттгIа деххача минуте юха соцаюргйолаш хила еза массалга дьллача.

Халахете а, уж дIадехараш кхоачашдаьдац 1737 автоколонна водитела С. Асхабова. Автобус ца йоагIаш сихъяьй, лораваьар дицдаьд. ТIаккха цунах хиннар? Автобус тIакIалтIа яьннай.

Цхьаькха бахьан а да авари хилара — наькъа йист ца хилар. Из наькъа болхлоша теркалде дезаш гIулакх дар.

Дешара заведеней, юрта боахама кулгалхоша хIанз а чIоагIагIа телхаю бераш дIа-юха кхувлара правилаш. Масала, лакхе латтача органаша еннача указанешка хьежжа автобусашка мара дIа-юха кхувла йиш яц бераш. Из декхар кхоачашдац «Юбилейный» совхоза а ПТУ-2 а дирекце. Цар чу училищера дешархой грузовой автомобилаца кхувл кхашка дIа. Цул совгIа водитель лораш хьожийташ а районии госавтоинспекторагара инструктаж эцаш а вац.

Машина гIулакх ца харах дукха авареш ю шоай доалахьа машинаш яраша. Алхха 4 сентябра цхьан дийнахьа яьча 14 аварех ялх шофераша-любителаша яьй.

«Жигули» яхача ший доалахьарча автомобилаца Грознера Горагорске водаш хинна Х. Чимаев сов сиха лаьлла водаш хиларах машин яьрдехьа а хьайза иштта ший доалахьарча машина тIа а вагIаш духхьалвоагIачоа тIакхийттав. Чимаева машин сов сиха лаллараx шин машина тIа ваьгIача виъ сага зулам даьнад. Уж хIанз чIоагIа човнаш а хинна больнице бада.

Ужжамо долча хьалашка авареш яьй мотоциклисташа «Старогрознефта» транспортни конторе болх беча П. Зайцева, Э. Таросяна, С. Измайлова, кхычар.

Йоккха авари яьй Гудермесски районерча Белоречье яхача юрта. Цунна бехке ва Чир-Юртовски цементни заводa водитель А. Шамаев. Автомобила доал дулургдоацача воалаш чIоагIа мениа а волаш, лалла кхычунга — М. Эдельбиевга дIаенний цо машин. Вокхо «Жигули» яхача легковой автомобила тIатехай машин шийна из лалла ца харах. ЧIоагIа човнаш яьй шин сага.

Тайп-тайпара авареш яьй паччахьалкхен транспорта водителаша И. Усманова—«Чеченингушводстрой», А. Алеменпа — ПАП-3, Н. Трофимова — торговле министерства транспортни контора, дуккхача кхычар.

ДIАДАХАЧА КIИРАГIА РЕСПУБЛИКА НАЬКЪАШКА ЕРРИГА А 38 АВАРИ ЯЬЙ ВИЪ САГ ВЕ А ВУВШ, 38 САГА ЧОВНАШ А ЕШ. ЦУ ЮКЪА ГIАШЛОЙ БЕХКАГIА 13 АВАРИ ЯЬЙ, ВОДИТЕЛИЙИ - ЛЮБИТЕЛИЙИ МОТОЦИКЛИСТИЙИ БЕХКАГIА — 23, ВОЖ АВАРЕШ ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ТРАНСПОРТА ВОДИТЕЛИЙ БЕХКАГIА ЯЬЙ.

А. ЧЕБУШЕВ.

БАХАЧА НАЬХА А ШКОЛЬНИКИЙ А ТЕРКАМГА!

БАХАЧА НАЬХА А ШКОЛЬНИКИЙ А ТЕРКАМГА!

Комсомола обкома, просвещене министерствай «Вторчермета» управлененен 1974 шера 15 сентябре денз 15 ноябрга кхаччалца боахама эшаш доацен вахача пайдан доацен тиша аьшк комсомольцашен, кагирхошен, пионерашен, школьникашен шин бетта гуделга дIакхайкадаьд.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ! 1974 шера бIаь ткъаь итт миллион тоннал тIех болат лоалале дезаш ба вай мехка металлургаш, цунах ниисса ах тишача аьшках лоаладеш да шоана!

Тиша аьшк — маьхе бедал. Тиша аьшк лоаладаь даьккха болат рудах даьккхачул 12—15-за дарегIагIа да.

ДАГАКХАБАЛАШ! тишача аьшка хIара тонн керда станок, трактор, автомобиль йолга.

Шоай ковнаш, кхийш, подвалаш, бадаш IошIенде цаэша тиша аьшк е аьшка хIамаш дIа а яьхе.

Цу маьхерча бедала хIара килограмм гIулакха эшшача дIайолхьийтаргья вай!

Байкало-Амурски машинникъ буллача 3 эзар тонн тиша аьшк гулдергда вай!

Массане а тиша аьшк гулде!

ТХА АДРЕС: 364051 г. Грозный, Ленина улица 11 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктокхама секретара—3-34-38; партийни вахарен культуран отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделен бухгалтерен — 2-60-71.

НАШ АДРЕС: 364051 г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-60-71.

Газет арадувл шинарен, ерем, шоаттен деношка.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/34. Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революция 7/34.

Заказ № 8592.